

МИ І СВІТ

WE AND THE WORLD

Український

магазин

NOUS
ET LE MONDE

Revue Ukrainienne

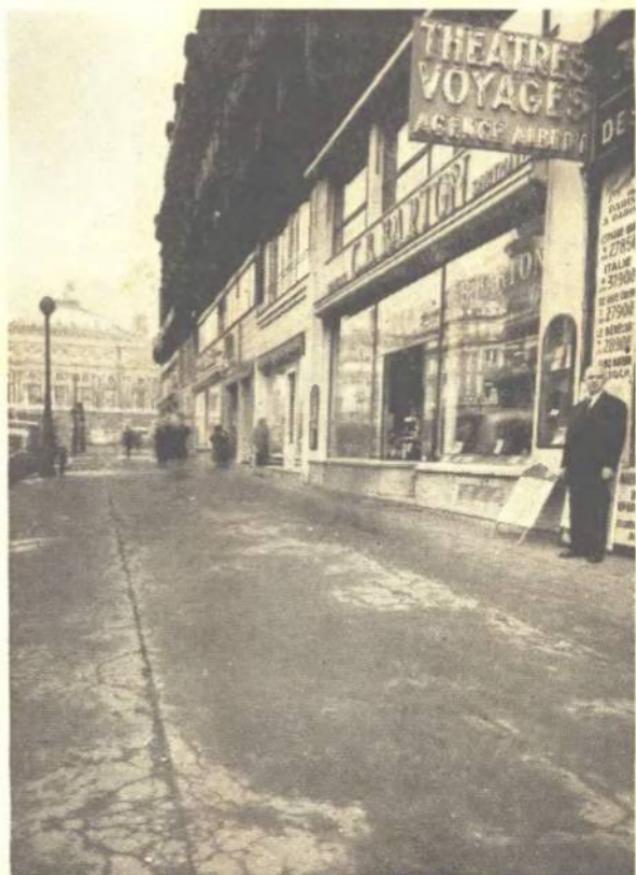
diasporiana.org.ua

Rédacteur responsable :

Mykola Kolankiwskyj

Adresse

186, Bd St-Germain
PARIS 6e - FRANCE

Рік 6

1955

ч. 1 (13)

ІЗ ЗМІСТУ ЦЬОГО ЧИСЛА:

Івась з Легіону (новеля)
Археологічні відкриття в
Україні
В країні канеків
Речі, що не здійснилися
Григор Орлик
Париж, якого не знаєте
Петро Плевако
На пограничні Сагари
Чи сумерк оперети?
Там, де милом миють вулиці
Лікарський куток
Для наших читачок
Фінська савна
Яке ваше число?
Розвага

На стор. 35 і 38 заставки роботи арт. мальра Миколи Кричевського (шкіци паризьких пейзажів).

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА

AUSTRALIA:

Fokshan Library and Book Supply,
I. Barwon Str., Glenroy, W. 9,
Vic.

BELGIQUE:

Ihnat Stachij, Esneux en Liege

ENGLAND:

S. W. Shewchuk, 78 Kensington
Park Rd. London, W 11

* * *

ФОТО НА ОБКЛАДИНЦІ

Авено де ль'Опера з Турістичним Агентством Альберта його власником п. Петром Плевако на першому пляні (до нашої статті на стор. 39); на задньому пляні будинок славної паризької опери.

Передплатники нашого журналу в тих країнах, де нема нашого представника будуть ласкаві присилати передплати поштою чи банковими чеками безпосередньо на адресу редактора в Парижі.

Ціна одного числа: Англія й Австралія — 2 ш'л., Бельгія — 12 б. фр., Франція — 90 фр., Німеччина — 1 ДМ, Аргентина й півдні амер. держави — 4 арг. пези, США, Канада й всі інші краї — 35 ам. центів.

Поки ще не усталена періодичність видання, передплати приймається не на місяці чи роки, а на кількість чисел.

'Пишучи до Редакції в справі, на яку бажаєте мати відповідь, не забудьте долучити міжнародний поштовий купон.

МИ І СВІТ

український магазин

Рік 6

1955

ч. 1(13)

Євген Деслав

ІВАСЬ З ЧУЖИНЕЦЬКОГО ЛЕГІОНУ

В житті українця звичайно буває бодай одна жінка, що зветься «Марія».

Була така Марусенька і в емігрантському поневірянні Івася.

Івась походив з Полтавщини. Від українських батьків дістав сприт, витривалість і ту рису української вдачі, що її Винниченко назвав «чесність з собою».

Був гімназистом. Потім хорунжим української армії. Ще далі емігрантом. З голови вилетіла алгебра, тригонометрія, латина й фізика. Але гімназійно-романтичне відношення до жінок залишилося.

Жінці подобається, коли жінка її інтелігентно ідеалізує. Любив Івась часто, коротко і члено. Кін-

чилися ці взаємини обабічними компліментами.

Початок паризького роману з Марусенькою, яка, не дивлячись на своє ім'я, не була зовсім українкою, а голляндкою, зовсім не різнився від інших початків. Але цим разом роман несподівано затягнувся, три вав більше року і вперше для Івася припинився не компліментами, а від'їздом Марусеньки на чудовому авті під час відсутності Івася й відкритим, в незаклесній коверти, листом на столі коло стінки. Лист був довгий і образливий. Таких листів не хочеться навіть рвати, вважаючи їхнім власником не себе, а того, хто їх писав.

Досі Івась уважав закінчення, з автами та листами, стовідсотковою літера-

турщиною, і аж тепер з сумом пересвідчився, що й красне письменство може бути дзеркалом дійсності.

Під час війни на Україні Івась був двічі поранений. Казали — поважно. Загойлось... Паризьке поранення було тяжче.

В листі домінувало для нього — емігранта найбільшіше речення: «Чоловік в 30 років мусить бути матеріально добре забезпечений». Це писала жінка, що зустрівши його мала одне одніське вбрання. Рік вона їла й одягалась за зароблені ним гроши.

Лист отруїв Івася. Працювати далі не міг. Лиш спогад про старих батьків і материну молитву та бажання побачити ще колись Батьківщину, врятували його перед катастрофою.

**

Івась зліквідував свої паризькі справи й виїхав до Марселя. Тут маленький підпис під контрактом змінив життя Івася на п'ять років» з можливістю продовження».

У підготовчій класі гімназії був у нього сусід, — маленький учень, що боявся втратити власне прізви-

ще. Івась загубив своє прізвище 20 років пізніше. Метрикул мав число та коротке «Івась». Оглядаючи його, військовий лікар не помітив золотої коронки його зуба. Золоті зути вважаються за попсуті, а з попсутими зутими до чужинецького легіону звичайно не беруть.

Напередодні відплиття до Африки, Івась виміняв таки на побережжі свій гарний цивільний одяг на робітниче вбрання портового вантажника; зайдши до каварні і переодягнувшись в тісній телефонній будці.

Біля полуночі пароплав повільно відчалював від європейського берега. Супроводили Івася, що стояв на чердаку, лиш очі жандарма.

**

Під впливом знаного вислову: «Спочатку буває тяжко, а потім звикаєш» — Івась сподівався відразу найгіршого. Вийшло навпаки, спочатку було цікаво, а важко стало лише потім. Легіонерський жаргон він вивчив швидко. Це була мішаница слів арабських, французьких, еспан-

ських, німецьких і слов'янських. «Фісса, фісса» — значило «швидше, швидше», «декор діх» — «влаштуйся сам», «целейон» було похвалою. Слово «батьківщина» ніде не вживалось. На прапорах п'яти полків легіону вишито не, як звичайно у Франції, «Честь і Вітчизна», а «Честь і Вірність». Вірність традиціям і правилам легіону.

Легіонери є справжніми «великими німіми». Вони не люблять довірочних розмов, сповіді, відкриття душі. Ставляться з погордою до бідолахи, що не може знести самоти й хоче розказати про своє нещастя. Кожний легіонер має стільки своїх таємниць, що їх вистачило б, щоб написати кілька книжок і кіносценаріїв. Нового оцінюють не після слів, а після його вчинків.

Висловити горе можна в легіоні лише піснею. Або за галькою маршовою з приспівом: «Ой, не завжди буде легіонерам гаразд», або свою рідною, під час відпочинку, якої ніхто, крім земляків, не розуміє.

Часто Івася просили заспівати «щось українське».

**

Одного вечора, під час відпочинку, підійшов до Івася молодий, щойно прибулий легіонер та сказав українською мовою: «Гарно, чоловіче, співаеш». Івась здригнувся від несподіванки: — «Українець?» — «Українець ... зі Львова...» — була відповідь молодого легіонера. На цьому інформаційні запитання скінчилися.

Земляк належав до іншої чети й обидва українці зустрічалися рідко. Розмовляли лиш про сучасне, легіонерське, не згадуючи про минуле й уникаючи мрій про майбутнє.

**

Шерег напів голих легіонерів серед безмежного, як море, піску пустелі. Мокрі від поту сорочки, прив'язані, щоб сохли, до «бубнового тузу» — легіонерського рюкзаку. Кепі зі шматком хустинки ззаду, щоб захищали від соняшного удару. Торси обмотані синіми широкими пасками з фляном. Колись ці паски були зі шкіри й тому під час Кримської війни легіонерів звали — «шкіряні животи»...

Прийшли до далекого посту, щоб змінити другу чоту. Івась думав зустріти тут земляка. Сказали, — загинув від кулі арабсько-го розбішаки.

Знайшов його свіжу могилу. Схилився, помовчав. Потім пошепки, як перед сплячим, прощав земляка по легіонерськи:

«Прощай, земляче! Не побачиш більше гарного сонця, не почуєш щебетання пташки, ані ранньої сумри. Жадна мухер (по легіонерськи — жінка) не всміхнеться більше тобі... Така твоя доля! Це краще, як вмерти в ліжку!»...

Поправив хрест, зроблений з дощок із скрині від консервів. На піску могили вирив тризуб...

**

Чота Івася повернулася до свого осідку в Бель-Абес. Надзвичайна подія очікувала там легіонера Фріца, — милого й веселого швайцарця. Він дістав спадщину. За регуляміном легіону, кожний легіонер, що одідичив по вмерлих родичах суму більшу одного мільйона французьких франків звільняється від служби в легіоні. Фріц був од-

наково радий повернутись додому, як і колись — дістатись до легіону.

Алькогольне святкування події тривало цілу добу довгих формальностей звільнення Фріца. Перед його від'їздом пішли фотографи фуватися до «мордописа» араба. Щоб краще прислужитися, араб ввічливо запропонував додати до їхньої групи людського кістяка на спеціальній підставці. Вояки негри й араби залюбки фотографуються з кістяком. Успіх такої фотографії серед кольорових родичів — надзвичайний. Та Фріц сказав коротко, що йому не мило зниматися з незнайомим.

Весь полк був на двірці, коли від'їздив Фріц. Як потяг рушив, оркестра загralа легіонерський марш:

«Держи, це ковбаса,
Ця кров'яна ковбаса...»

Івась відбув вже вісім років служби в легіоні й став сержантом. Тоді, одного дня, сказав йому лейтенант, що полк залишає Африку й іде до Європи.

Івась знов, що це означає близьку війну. Може саме ту, що про неї стільки мріяв на самоті?!

АРХЕОЛОГІЧНІ ВІДКРИТТЯ В УКРАЇНІ

На основі публікації керівників Інституту Археології Академії Наук, УРСР, академіків П. П. Єфименка й І. Г. Шовковляса, подаємо короткий огляд археологічних відкриттів в Україні впродовж останніх років. Вони краще за будь-які слова аргументи доказують старовинність високої культури на українській землі, різко відмежованої від багато пізніших культур сусідніх народів. — Ред.

Короткий огляд археологічних дослідів почнемо від пам'яток найдавнішої епохи, що сягає початків заселення людиною української землі.

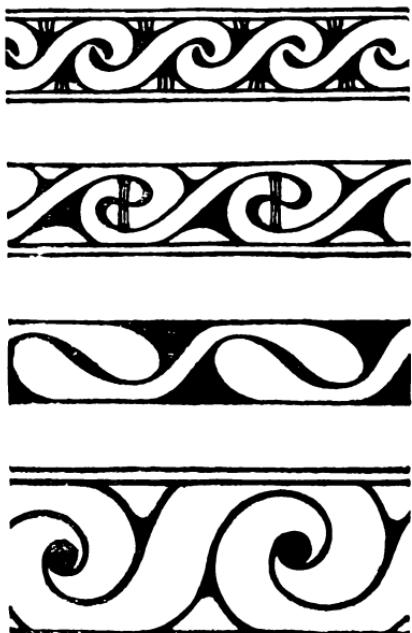
До цієї найдавнішої епохи належать розкопи в Луці-Брублевецькій над Дністром (1946–48 рр.), в Круглику (1946 р.) й Ненаситці (1950 р.) над Дніпром, що свідчать про заселення України доволі ранніми групами первісних людей. Зокрема знахідки в Луці-Брублевецькій і знайдені там кремінні знаряддя впроваджують нас у старезну епоху раннього ашеля чи пізнього шеля.

Пам'ятки пізнього мустєрського походження (з часу, коли найбільша частина України була покрита льодовиками) відкрито в багатьох областях України. Слід тут головно згадати печеру в с. Ільїнці біля Одеси з великим на-громадженням останків печер-

них ведмедів, що на них полювали жителі печери — неандертальці. Сліди поселень тієї епохи відкрито також над Десною, над Північним Донцем (Деркул, Червоний Яр), над Дніпром, над річками Кринка і Міус в Донбасі, в басейні Дністра (Хотин) та в багатьох інших районах.

Це доказує, що вже почавши з шельської епохи раннього палеоліту південні області України — Подністров'я, Долішне Подніпров'я й Приазов'я були заселені стадними групами первісних людей з примітивними формами мисливського господарства й культури. Поселення йшли головно вздовж рік, де були кращі умовини для полювань на тодішню звірину: мамутів, північних оленів, бізонів, диких коней і т. д.

До сьогодні знайдено на території України понад 200 пізньо-

Орнаменти з трипільської кераміки

палеолітичних стоянок і окремих знахідок. Посеред них є теж триваліші жилища, де тодішні люди проводили мабуть зимові місяці, напр. стоянки над Десною. Дуже важливою знахідкою тієї епохи є Амвросіївська стоянка над річкою Кринкою в Донбасі, де зустріто кості більшого числа бізонів (зубрів).

**

Неолітична епоха в історії людськості: спільноти характеризується початками примітивного рільничого та тваринно-годівельного господарства. Чи-

мало пам'яток цієї епохи відкрито в районі Дніпрових порогів, над річкою Молочною, напівніч від Мелітополя, над Десною, півн. Донцем та на Волині. Виявляється, що центром культури т. зв. Маглемозе не були береги Південного Балтики (там жили тоді відсталі мисливсько - риболовські племена), а землі України. Стоянки Сурського острова, Камінної могили й другі належали неолітичним племенам, що вже володіли мистецтвом виліплювати глиняний посуд й шліфувати кам'яні кристальники, що було ще в тому часі (4-5 тисяч років до Христа) невідоме племенам Маглемозе. Тодішньому населенню України вже були відомі домашні тварини (кабан, бик) та перше рільниче знаряддя (кам'яні мотики). В цьому вони на багато випередили Балтику й Данію, що їхні т. зв. «кухонні кучі» вважалися досі найдавнішою неолітичною культурою Європи. Насправді, ці «кучі» походять з кінця неоліту і їм сучасним є на Україні вже переході до металю.

З часів пізнього неоліту походять також могили й місця культу, що їх в останньому часі відкрито в Україні. З того часу походить Маріюпільська могила, де поховано 122 людей, які лежать в кількох ґрядах, один над одним. При жіночих кістяках знайдено чи мало різних прикрас вирізаних з клів дикого кабана, чепрашок, мармуру тощо. Подібні могили знайдено над Дніпром біля Дніпрогесу.

Особливе значення має дав-

ній курган т. зв. Камінна Могила над річкою Молочною (біля Мелітополя), де знайдено рисунки на скалі, які зображують домашні звірят (бики, коні, собаки тощо), людей та якісь складні фігури, що вимагають ще близького прослідження. Походять вони з часів неоліту та частинно з епохи бронзи.

..

Великих успіхів досягли українські археологи у вивченні пам'яток третього та другої тисячоріччя до Христова.

Вже можна певно сказати, що пам'ятки Трипільської культури займають значну й точно окреслену територію в південнозахідній частині України. На півночі вони доходять до верхів правих допливів Прип'яті (Случ, Горинь, Стир і другі), підходячи до горішньої течії Західного Буга, а на півдні вони відомі на берегах Чорного моря, та в долинах Дністра, Південного Буга й Дніпра. Східніше їхньою границею є Дніпро, хоч відомі також поодинокі поселення і на Лівобережжі. На південно-

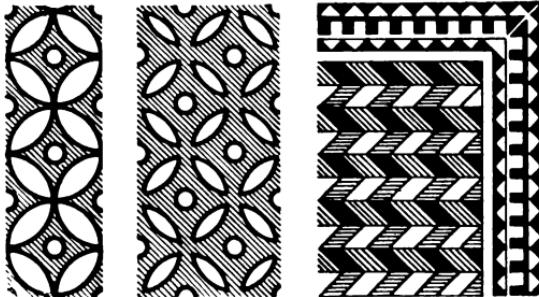
му-західі вони доходять до Дунаю.

Досі відкрито в Україні сотні пам'яток Трипільської культури. Найцікавішими є сліди в часного Трипілля, відкриті над Дністром (Лука-Врублевецька, Берново), над Південним Бугом (Сабатинівка, Гренівка), на Кіровоградщині (Володимирівка), на Житомирщині (Паволоч), в Кисві (Сирець), в Київщині (Бортничі), на Вінниччині (Сандраки, Печора) і т. д. В останніх роках почато досліди Трипільської культури на правому березі Дністра, в Чернівецькій області (Поливаїнів Яр, Ленківці).

Найбагатшими були знахідки в Луці Врублевецькій біля Кам'янця Подільського. Там відкрито колишнє поселення з багатьма житловими приміщеннями та численними предметами: глиняна посуда, речі з кости й каменя, фігури людей і звірят, прикраси з костей і черепашок тощо. Самих людських фігурок знайдено біля 250.

Мешканці цього поселення займалися рільництвом і годів

Мозаїки
з Херсонесу

лею худоби. Їм знайомі були вже теж металеві предмети (з самородної міді). Мешкання ще в більшості вкопані в землю, але є вже також будівлі з битої глини. З цього погляду незвичайно цікаві розкопки села Халеп'є, Обухівського району, Київської області.

Трипільські поселення стоять на високих врожайних рівнинах. Їхні жителі жили з рільництва, сіючи пшеницю, ячмінь і просо. Рівночасно плекали домашню худобу. Мисливство й риболовство грали в них другорядну роль. Іхня посуда чудово розмальована кольоровими орнаментами. Велика кількість жіночих фігурок вказує на особливу пошану до жінки.

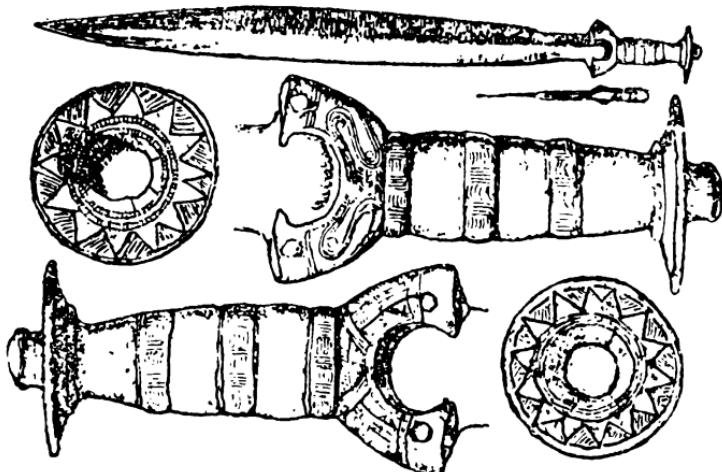
На початку другого тисячоліття до народження Христа зайшов на нашій землі зворот до скотарства. Над Чорним мо-

рем, а також в цілій долині Дніпра відкрито чимало пам'яток пізнього Трипілля, що походять від пастуших племен. В могилах, біля спалених трупів, зустрічається багато глиняного посуду, топори з кременя й міді, ножі, кремінні кінці стріл тощо (розкопки в Софіївці, Бориспольського району, в Чернині, Вище-Дубечанського району, біля Дарниці і т. д.).

**

На степових і лісостепових просторах Лівобережжя, а також над Дніпром, біля порогів, відкрито численні пам'ятки з бронзової епохи. Переводились розкопки теж біля Нікополя, на Житомирщині, над річками Молочною й Інгульцем.

До цієї епохи належить низка знайдених кладів (скарбів) з бронзовими предметами. Все ж, мимо численних знахі-

Бронзові речі, знайдені в Галичині

док, ця епоха ще мало просліджена на Україні. Краще її вивчення кине світло на походження східно - слов'янських племен (т. зв. антів) і на зв'язки, які тоді лучили нашу землю з племенами Середньої Європи. Зокрема вони повинні висвітлити питання походження і етнічної приналежності різних племен скитського періоду.

Для цього в останніх роках переведено розкопки могил на зах. українських землях (Висоцьк Львівської області, села Зимно й Млинице біля Володимира-Волинського), де пропівтали т. зв. висоцька й лужицька культури.

До того самого часу, переходить до скитської епохи, належить також Тясмінсько-чорноліська група пам'яток (Жаботин, Залевки, Чорний ліс), яким співзвучними є також пам'ятки, відкриті над Дніпром і Десною.

Сліди ранньої скитської епохи знайдено біля Полтави (Мачуха, Пожарна балка).

З пам'яток скитського періоду особливу увагу присвячено розкопкам і вивченню городищ.

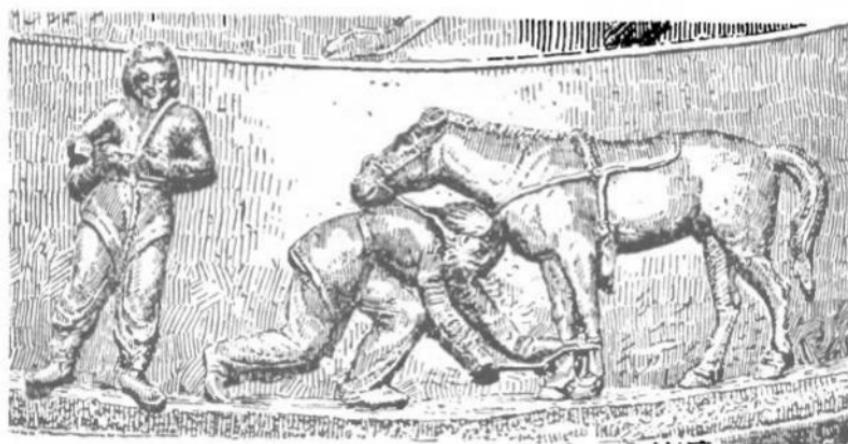
Вже добре просліджена оборонна система городищ (Шарпівське, Немирівське, Пастирське, Матронівське, Бельське, Басівське, Каменське й другі). Для них всіх характеристична пляновість, при чому поселення займає там лише малу площину, а все інше зайняте оборонними спорудами.

Особливо цікаве Каменське

Голова молодого грека (мармурова різьба, знайдена над Чорним морем)

городище біля Нікополя (V до II сторіччя до Хр.), що займало площу 12 кв. кілометрів. Там знайдено багато наземних та підземних приміщень, з останками майстерень, де оброблювало залізо й мідь. Крім ремесла мешканці городища занималися теж випасом худоби, полюванням і рибальством. Шарпівське городище на Кіровоградщині займало площу біля 16 га. і находилось на перехресті великих торговельних шляхів; його мешканці вели торгівлю з грецькими надчорноморськими містами (знайдено чимало речей, що походили з Ольвії). Городища були

Деталь вази із зображенням сцени зі скитського життя

захоронені валами (до 9 метрів висоти) та глибокими ровами.

Чимало скитських курганів просліджено біля Миколаєва, Нікополя, над Дніпром та Молочною. В 1950 р. в с. Глевахи біля Василькова відкопано курган скитського вожда (VI ст. пер. Хр.).

Ці розкопки чимало причиňяться до прослідження походження племен «Скитії», що про неї пише Геродот, та систематичного упорядкування цих пам'яток в часного залишного віку на території України.

Вже тепер можна ствердити, що в період панування скитських племен в степах Причорномор'я, над середнім Дніпром і долішньою Десною жили племена, які залишили пам'ятки, що основно різняться від скитських, та зближені до культури племен, що ввійшли опісля в склад княжої Русі.

Під час будування споруд над Дніпром і річкою Молочною відкрито в рр. 1950-52 чимало пам'яток сарматських племен, що жили на Приазов'ю та над долішнім Дніпром в останні століття перед Христом, а теж в перші століття нашої ери. Один з таких пам'ятників розкопано в селі Усть - Камінка, Апостольського району Дніпропетровської області, з посудом, зробленим на гончарському колі, з бронзовими й залишними предметами (ножі, кинджали, кінці стріл, браслети, дзеркала, прикраси), останками лука, дерев'яними посудинами тощо. Другий такий пам'ятник знайдено в селі Ново-Филиппівки, на північ від Мелітополя. Велика кількість пам'яток над річкою Молочною кажуть додатково, що там був політичний центр сарматів, які заселяли Приазов'я.

На території України находяться останки декількох давніх грецьких поселень й городів: Ольвії, Тири, Березані й інших.

Найкраще вже просліджена Ольвія, що існувала від VI до V століття пер. Хр. Там відкопано цілі вулиці, з останками житлових будинків, ремісничих майстерень, оборонних валів тощо (гл. репортаж про Ольвію в ч. 12 «Ми і світ», — Ред.).

В 1946 р. почалися розкопи старовинного города Тири,

який був на місці сьогоднішнього Білгорода над лиманом Дністра, і існував від VI ст. пер. Хр. Немов трьома слоями, стоять там один над одним три міста: старовинна Тира, середньовічний Аккерман і сьогоднішній Білгород.

З 1927 року переводяться дослідження острова Березані, що був першим опором грецької колонізації на північному Причорномор'ю. Зокрема цінне там відкриття культурного шару Київської Русі, що свід-

Т. зв. никопільська ваза, знайдена в Чортомлику За поріжжя) IV ст. пер. Христом (срібло)

чить про її взаємини з Візантією.

В рр. 1951-52 відкрито цілу низку поселень з останніх століть пер. Хр. та перших століть нашої ери на берегах Дніпра, на території майбутнього Кахівського водоймища (городище в с. Любимівка, поселення в г. Берислав, городище в с. Гаврилівка, поселення в с. Золота Балка). Вони походять з III - II ст. пер. Хр. і колись жило в них населення скітсько - сарматського походження.

До кінця першого століття пер. Хр. стосуються пам'ятки матеріальної культури, які належать вже східнослов'янським племенам і відомі в археології під назвою «культура похоронних піль». Досі відкрито понад 300 таких пам'яток, розкинутих по цілій українській території, від Харківщини до Прикарпаття. Всі вони походять з часу II ст. пер. Хр. до

Бронзові кадила з Криму
(рисунок цей і вгорі)

VI ст. нашої ери. Це могили, без насипів, інколи дуже чисельні (по 500-600 похоронів). В одні з них складено урни з попелом спалених мерців, а в інших хоронено тіла. Біля урн і костей знаходиться багато предметів щоденного вжитку: серпи, ножі, бронзові голки, шила, браслети, кістяні гребені, намиста і т. д.

Найцікавіші пам'ятки «похоронних піль» з кінця дохристиянської ери знайдено під час недавніх розкопів: на Пилипенковій горі й горі Московці біля Канева, в Більших Дмитровичах і Пирогово під Києвом, в Сахнівці над Россю і т. д.

Пам'ятки «похоронних піль» II-VI ст. по Хр. відомі теж під назвою черняхівської культури. Їх відкрито на Київщині (Жуківці, Єрківці), на Житомирщині (Ягнятич, Пражків), над Південним Бугом, над Дністром (Лука Врублевецька), біля Дніпрових порогів (Никольське), на Полтавщині (Кантемирівка), Сумщині (Коровинці)

та на західно-українських землях.

З них можна бачити, що племена антів займали колись більшу частину теперішньої України і вже в II-VI ст. досягли високого господарського й культурного розвою. Політичною організацією антів був союз племен, що являв собою велику політичну й військову силу.

Велике значення для вивчення нашої історії мають пам'ятки VII і VIII століть, що свідчать про основи культури Київської Русі. Їх відкрито лише в останніх роках біля Волинцева коло Путівля, біля Сосниці, Хар'ївки б. Путівля (клад золотих і срібних прикрас), Канева, Бердичева, на Кіровоградщині, біля літописного

Колони із зруйнованого херсонського храму; далеко видно нову церкву

города Пліснеська у Львівщині тощо. Всі вони свідчать про дуже високу культуру населення в ту епоху, коли клалися основи під українську державність. Є підстави думати, що тоді вже виник цілий ряд староруських городів. Клади свідчать вже про накопичення більших багатств в поодиноких людей чи родів та про зародження суспільних кляс і початків державності.

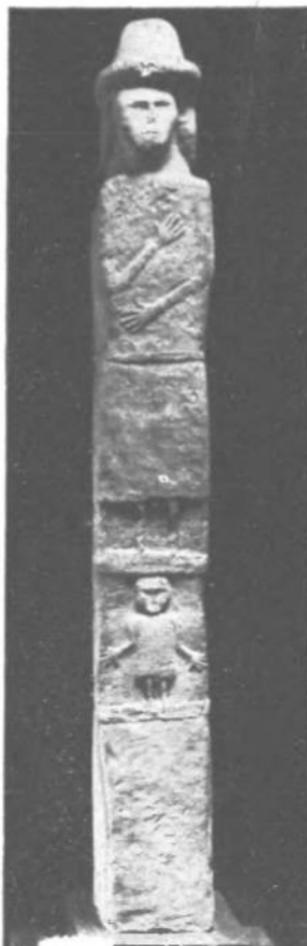
З пам'ятників Київської Русі IX-X століть просліджено цікаве городище «Курган» над Сеймом біля Путівля, а також пам'ятники в Києві, Чернігові, Шестовиці, Табаївці і т. д., знаходячи мечі, кінський за пряг, прикраси.

Досліди виявили, що русько-українські городи повстали в більшості на місці давніх поселень. На місці теперішнього Києва вже в VIII-IX століттях існували три укріплені центри: на Старокиївській горі, на Щекавиці й на Киселівці. Те саме було з Черніговом, Пліснеськом й іншими містами.

В Києві, біля Михайлівського монастиря, на Житомирській вулиці, біля Десятинної церкви, на горі Киселівці, на Подолі тощо відкопано чимало давніх домів і майстерень (зокрема ювелірських, якими славилася тоді Київська Русь). Відкрито виразні сліди спалення Києва татарами в 1240 році й кості живцем згорілих людей.

Вивчені пляни будови ста- ровинних українських церков: Софійського собору, Десятин-

ної Церкви, Михайлівського і Видубицького монастирів, відкриваючи безліч фресок, мозаїк, мармурових плит. Досліди на терені Києво-Печерсь-

Статуя Світоглова, висока на 2,70 м., знайдена в Збручі

Цинова печатка з ім'ям укр. княжни

ської Лаври безсумнівно опровергують раніші твердження, мовляв, мозаїка й скло не вироблялися в Україні, а привозилися з Візантії. Це була самостійна продукція України-Русі. Зокрема просліджено оборонну систему давніх городів, в першу чергу Києва. Також у Чернігові проведено розкопки в Благовіщенській церкві з XII ст.

На території давнього Галича відкопано багато ремісничих майстерень. Переведено розкопки княжих городів-фортець Райки і Колодяжина в Житомирській області. Райківське городище, що знаходитьться біля Бердичева і походить з XI-XIII ст., відкопано і просліджено ціле. Знайдено там, крім виразних слідів укріплень і забудувань, теж чимало посуду, предметів та навіть останків тканин і обуви. Це дає змогу вповні відтворити життя давнього українського

города, що зник по геройській боротьбі з татарами в 1241 році, про що свідчать численні кости чоловіків, жінок і дітей, що їх присипали румовища домів. Така сама доля зустріла княжий город Колодяжин, в руїнах якого знайдено чимало предметів щоденного вжитку, а також обгорілі зерна жита, пшениці, ячменю, вівса, проса, гороху, льону, коноплі, що свідчать про повний розвій рільництва тодішньої України.

Подібні археологічні досліди проведено в останніх роках по інших староукраїнських городах — Переяслав, Вишгород, Білгород, Городськ, Пліснесько, Коростень і т. д., скрізь відкриваючи славну минувшину української землі.

Ілюстрації для цієї статті беремо з «Історії Українського Мистецтва» Олекси Повстенка, зош. 1 (Нюрнберг-Форт, 1948).

Д-р А. Гураль

В глибині країни канеків

Тропічному лікареві не завжди приходиться сидіти в своєму вигідному медичному центрі. Час-до-часу треба їхати й на довший час в глибину країни, на т. зв. медичну патрулю, щоб зблизька приглянутися гігієнічному станові, сконтрлювати недуги, перевести щеплення тощо. Одну з таких «патруль» я відбув недавно (Читачів, які не читали нарисів д-ра Гурала в попередніх числах, інформуємо, що Автор є лікарем у місцевості Ванімо, в Новій Гвінеї, — Ред.).

В умовлений день канеки прислали мені кану (човен), що від ранку чекало на мене в морські затоці, напроти шпиталю. Прийшлося брати з собою всі потрібні речі: ліжко, крісло, стіл, кухонні прибори. Їжу і т. д. Іхав зі мною також хлопець, т. зв. кухар, хоч з куховарством він ніколи в житті не мав нічого спільногого. Крім цього прийшлося взяти санітаря та поліциста для безпеки. Бо канекам годі вірити. Вдень говорять з вами, як найкращі приятелі, а вночі можуть спу-

стити кров з жил, пострілити стрілою чи проколоти списом спину.

Був чудовий погідний ранок і море тихе та рівне, мов дзеркало. Перше село лежало зараз таки за заливом. Канеки були попереджені на кілька днів наперед, тож прибрали хати, мов у нас під Великдень: попідмітали, викосили траву, понасаджували цвітів... Старшина села, «лю-лю-лай» (щось як наш війт), дав наказ, щоб зібралися всі мешканці та щоб стали окремо чоловіки, окремо жінки й окремо діти. Я взяв громадську книгу, де списане ціле населення й викликаючи родину за родиною, переглядав та робив замітки, щоб опісля переслати звіт до міністерства здоров'я.

Недалеко від того села живе місіонер, отже я вибрався до нього на вечерю й нічліг. Мав теж нагоду послухати вістей з радія. Опісля ми наставили Київ і аж тут почули українські пісні.

До наступного села прийшлося йти пішки. Всього година хо-

Канеки (малі й старші хлопці) — у святковому «вбранині», з цвітами у волоссі

ду. Стежка весь час іде понад берегом Тихого океану. Це на- че алея, висаджена обабіч кокосовими пальмами.

Село, таке ж, як і перше. Може дещо менше прислонене ззаду високою горою. Зпереду безкрайє море. Канеки, що живуть тут, на березі Тихого океану, є відважними моряками. На своїх тендітних канах, що їхні предки колись вижолоб ловили в дереві гострими каменями, а тепер самі вони жолоблять сокирями, — вони запускаються на десятки й сотні миль вглиб океану, щобловити рибу. Найкраще ловиться риба ніччю. Коли глянути тоді на море, то воно вкрите вогниками, що колишуються в такт хвиль. Це канеки світять т. зв. «бум-бум», тобто зізохле листя кокосових пальм, щоб приманити до світла рибу, яку вони вбивають спеціальними списами.

Знову, як і в першому селі, прийшлося зробити медичний перегляд. Чимало з мешканців того села працюють на плян-

таціях і приготовлюють т. з. копру, тобто сушені кокосові горіхи, що їх продають білим. Там купив я дещо свіжої ярини: молоду цибульку, огірки тощо, а теж свіжих яєць; май «кухар» приготовив обід, і з'ївиши ми вибралися в третє село, віддалене всього на пів години ходу.

Тут оселя канеків розложилася не над морем, а довкола гарного озера. Саме ж село, — це один пальмовий гай. В ньому є добрий т. зв. «кіяп-гавз», тобто громадський дім, який мусить бути в кожному селі, щоб лікарі чи урядовці, приїздячи до села, мали де заночувати. Він побудований з бамбусів і дає повну вигоду: дві — три спальні кімнати, велика віранда, лазничка, кухня. В ньому живуть вже заздалегідь заготовлені дрова й вода (звичайно річна, і лише рідко де — джерельна).

Більшість чоловіків, крім своєї матірної мови, говорять також т. зв. «піджін», тобто поганою англійською мовою. Жін-

ки ніколи не говорять з білим чоловіком, навіть якщо знають мову. Вони тримаються здалека.

Життя тут спокійне, патріархальне. Канеки стоять чи сидять собі купками й говорять. Їхні розмови обертаються найчастіше довкола їжі, — як зловити рибу, забити свинку чи «балюса» (птицю). Йдучи, зустрічає молодих і старих канек з луками й стрілами, як у сиву давнину. За ними позаду, у віддалі кількох кроків, йдуть жінки, несучи торби повні «кав-кав» (щось, мов наша картопля, але солодше), чи іншої їжі, а крім цього ще «пікніні» (дитину) та посуд для варення.

Майже в кожному селі є маленькі церковці, що їх провадять тубільці, т. зв. катехисти, яких вишколоють місіонери. Катехист вчить також читати й писати всіх охочих переважно молодь і дітей обох статей.

Чергового дня вранці «лю-лю-лай» приніс може з чверть свині, що її мій поліціст забив в лісі, за селом. Прийшлося її чим скоріше варити, бо в тропічному кліматі сире м'ясо дуже швидко псуються.

Під полуднє ми вибралися в дальшу дорогу човном. Погода весь час була прекрасна й настірій був настільки веселий, що мій кухар затягнув якусь канецьку пісню. Коли я спитав про значення її слів, кухар переклав: «Ой, повій, повій, вітре Галео, та понеси нас, наче птицю» (Галео — це західньо-північний вітер в тропах). Канеки — дуже лінівий народ, отже, щоб не веслувати, про-

сять вітерця, повіяти. Тоді, під нісци вітрила, могли б сидіти спокійно за кермою та мріяти про добру їжу.

Село, до якого ми цим разом прибули, було невеличке (всього 70 мешканців) й тільки що недавно побудоване над затишним заливом. Люди гостинні, отже ми з приємністю там заочували. Маючи більше часу, я велів санітареві приготувати все потрібне та поробив щеплення проти тропічних недуг.

Останнім етапом в цім об'їзді було село, що лежить на пограничі австралійської та голландської Нової Гвінеї. Від кордону добре видно столичне місто «Голландію». Я плянував затриматися в тому селі два-три дні, але втік передчасно, бо вже в полузднє напали мене комарі-москіти (звичайно вони появляються щойно під вечір). Відсоток хворих в тому селі був на багато вищий, як у передньому, бо, маючи до шпиталю два дні ходу, канеки воліють вмирати, як лікуватися. І це тоді, коли лікарі дають безплатно харч та лікарську опіку.

Зарядивши, щоб всі хворі до тижня явилися в шпиталі, я вибрався додому. Цим разом дорога була неприємніша. Весь час шаліла бур'я і хвилі розбили одне кану (човен). Я був вдоволений, що ціло вернувся.

Тепер почалася знову звичайна шпитальна праця. Ще важча, як до об'їзду, бо поз'їздились хворі з усіх проконтрольованих сіл. Та коли їх підлікую, виберуся в інший бік до нових сіл, щоб нести хворим

допомогу та щоб час швидше минав на цьому далекому осамітненні. Єдина потіха, що жде мене знову довгий відпочинок

по дволітній праці, який цим разом думаю провести в нашій старій, але культурній й гарній Европі.

МАЛЕНЬКА ПОМИЛКА

Ця подія сталася в Суомі (Фінляндії) зараз по закінченні війни. Усе продавалося на картки й спекулянти набивали кишені грішми, продаючи речі «на чорно».

Один моряк, вернувшись з далекої морської подорожі, при віз з собою дечого, чого недоставало тоді в Суомі і, вибираючись відвідати своїх батьків у далекій місцевості, задумав подорозі відпродати деякі речі знайомому, що мав зустріти його на одній із залізничних станцій. За останні гроші купив квиток до тієї станції і, всідаючи до поїзду, попросив кондуктора, щоб викинув його на тій зупинці силою, якщо він, розіспавшись, не хотів вийти. Подарував за те наперед пачку американських цигарок і, спокійно розлігшися на лавці, заснув каменем.

Скільки він проспав, не відо-

мо, але, збудившись, з жахом помітив, що вагони стоять на кінцевій станції й кругом немає живої людини. Сердитий, побіг шукати кондуктора й побачивши, що той в кондукторській кімнаті преспокійно викорює з товаришами подаровані цигарки, став лаятися на всіх мовах світу. Кондуктор вислухав цілий потік образливих слів аж до фінського «перкеле, сіка» (чорт, свиня), а потім преспокійно сказав:

— Ви сердитесь, пане, що я вас не збудив на тій станції, але коли б ви бачили, як лаяється та овався, мов божевільний, той моряк, якого я там викинув!...

Моряк на моряка схожий, мов дві каплі води, тож не диво, що кондуктор перервав їзду Богу духа винному чоловікові.

Ст. Г.

РЕЧІ, ЩО НЕ ЗДІЙСНИЛИСЯ

(З непублікованих досі спогадів
про Митрополита Шептицького)

Коротко перед своєю номінацією на Станиславівське єпископство, Митрополит Шептицький, — тоді ще священик, василіянин о. Андрей, вибирається до Болгарії, щоб працювати над поширенням тамошньої унії.

Унійний рух почався в Болгарії самочинно ще за часів турецького панування, з метою визволити болгарські душі з-під впливу грецького духовенства, насиланого з Константинополя, яке, будучи лояльним до турецької влади, старалося згеленізувати болгар, що почали пробуджуватися до нового національного життя. Тож не дивно, що той рух натрапив відразу на перепони з боку турецької влади, яка визнавала царгородського патріярха єдиним представником християнської людності (Апост. Столиця була впродовж історії головним заборолом проти поширення турецького панування в Європі), а також на спротив царської Росії... Розраховувати він міг лише на дипломатичну підтримку Франції.

Папа Пій IX був назначив і сам висвятив першого болгарського архієпископа східного обряду, що його незабаром скопили росіяни. Але з того часу східні болгарські католики мали вже своїх єпископів.

Отець Андрей хотів скординувати працю зреформованих Василіян з Чинами Отців Воскресення та Вознесення Христового, східного обряду, що працювали в Болгарії. Василіянські новіціяти в Галичині мали часто кандидатів з Болгарії, але вони дуже важко пристосовувались до нових обставин і не переносили ностальгії (туги за батьківщиною). Тому о. Андрей вибирається до Болгарії теж з наміром заснувати там монастир і новіціят. Однак цей проект ніколи не здійснився, бо життя митрополита Андрея пішло іншими шляхами.

Не здійснився також інший проект, що стосувався Болгарії, а саме проект царя Фердинанда...

Цей незвичайно інтелігентний, а навіть під багатьма оглядами генійський чоловік, визначався дуже скомплікованим характером. Хитрою політикою вмів здобути незалежність Болгарії та випровадити її на повні води державного життя й поступу. Був він ініціатором Болгарського договору, який попередив пере-

можну й славну Балканську війну, що свого часу викликала ентузіазм в європейській публічній опінії. По здобутті Адріянополя болгарські війська стояли вже на віддалі яких 30 кілометрів від Константинополя, коли західні держави вирішили інтервенювати, щоб врятувати сultansьку Туреччину. Бо, хоч Захід подивляв героїзм болгарських вояків та їхніх союзників: греків, сербів, чорногорців, — і хоч хвалив второність Фердинанда, все ж підозрівав, що він бажає здобути Константинополь і коронуватися там на болгарського, і то православного царя. Бо ж здавна було відоме, що Болгарія мріяла про Царгород.

Фердинанд був з народженням католиком. Але, щоб приподобатися Росії, яка йому, та загалом Болгарії, не довіряла, він підступом і проти волі своєї дружини — католички, французької княжни, та проти обіцянки, даної Апост. Столиці, велів миропомазати свого сина Бориса в православній церкві, хоч син був хрещений в католицькому віровизнанні. Може не вважав цього відреченням від католицької віри, лиш звичайним політичним ходом? Хто може збагнути його думки та хаотичні погляди. На всякий випадок, це не принесло йому щастя. Кажуть, що його дружина померла зтурбот і жалю (друга жінка була протестанткою), а син Борис, вихований в іншому дусі, ставився з нехіттю до православя. Перша Балканська війна не принесла Болгарії сподіваних користей, а друга, з включенням Румунії, закінчилася повною поразкою.

Надійшла перша світова війна. Фердинанд, що по матері походив з французького королівського роду, довго зберігав нейтральність і запевняв західніх союзників, що має надто багато сантименту для Франції, щоб піти разом з центральними державами. Але бажання відплати й освобождення з-під російського тиску перемогло. Думаючи, що перемога перехиляється на бік німецьких держав, він приступив до війни по їхньому боці, завдаючи

Митрополит Андрей
у Велеграді

цим альянтам незвичайно болючий удар і стягаючи на себе їхню повну ненависть.

Спочатку везло йому прекрасно. Відібрав назад всі забрані Болгарії землі та здобув ще більше, як мав раніше. Але вже не-забаром відчув болюче на собі наслідки економічної бльокади. При тому ж перемога щораз більше хилилася до альянтів і Болгарія була першою з центральних держав, що капітулювала. За зраду накладено на неї найсуворіші умовини. Фердинанд мусів втikати за кордон.

Та заки ще до цього дійшло, упав царат. Була це хвилина, коли Фердинандові здавалося, що ось вже здійсняться його пляни: визбудиться непрошеної російської опіки та закріпити свою незалежність супроти альянтів. Тоді почав він живо цікавитися релігійними справами. Може це пробудилося в ньому приспане сумління? Кажуть, що молодий князь Борис, — тоді було йому всього 17 років, — йшов на початку цієї нової болгарської війни в вояцькому вбрани і до католицької церкви, щоб просити там благословення. Оповідали теж, що якісь угорський епископ безупину докладав старан, щоб погодити Фердинанда з Римом.

В тому часі наш Митрополит Шептицький, по розвалі царвату, вийшов з російської неволі і довший час перебував у Швейцарії, ждучи на італійську візу, щоб заїхати до Риму. Був це втрачений час, бо йому — громадянинові Австрії, що в той час воювала з Італією, цієї візи відмовлено. Кажуть, що не мало заважило в цьому й те, що безпосередньо перед вибухом війни, брат Митрополита — генерал був у Римі австроїським військовим атташе.

Отже Митрополит вернувся до Львова, ентузіастично витаний цілим громадянством. Яке ж було його здивування, коли десь в перших тижнях його побуту в Галичині цар Фердинанд прислав йому ордер болгарського Білого Лева, — одне з найвищих державних відзнакень.

За цим посыпалися від нього листи й телеграми з запроśинами щоб Митрополит чимскоріше приїжджав до Болгарії, яка його жде, запевняючи, що все там підготоване до заключення церковної унії, яку він єдиний може перевести. Що ця думка Фердинанда була правильною і дуже второпною, про це немає ніякого сумніву. Бо, якщо хтось був здібний погодити в якомусь краю Схід і Захід в релігійному питанні, то міг це бути лиш Митрополит Андрей, наймогутніший Апостол унії наших днів, щирий приятель східних християн, а заразом гарячий поклонник католицької віри.

Але заклик Фердинанда спричинив чимале заклопотання Митрополитові. Перше, чим йому треба було заопікуватися по довгій відсутності — це було його власне стадо. Його головним бажанням було довести до релігійної єдності на землях України, звільнених з російської окупації. А далі, як було йому в ті непевні часи мішатися в релігійні справи чужої держави, та ще й тоді, коли невідомим був ще вислід війни? А тим часом Фердинанд наг-

лив і нетерпеливився, бачучи, що земля усувається з-під його ніг, та що останньою дошкою рятунку для Болгарії було б релігійне поєднання з Апост. Престолом і з католицьким Заходом. Знову ж Митрополит не хотів робити з унії знаряддя політики і погоджувався взятися за це діло щойно тоді, коли буде заключений мир.

Заклопотання Митрополита не тривало довго, бо незабаром залишився болгарський фронт і на престол вступив молодий Борис, заявляючи в парламенті, що вірно триматиметься православної віри.

Так закінчилися «нічим» обидва болгарські епізоди з життя Митрополита. Не відомо навіть, чи будь-коли він припняв на свої груди болгарський ордер, бо ордерів загалом не любив, ані австрійських надаваних йому з уряду, ані інших. Найчастіше вищушувався від них, як лиш міг. Не бував теж на цісарському дворі, хоч міг це робити.

Але Болгарією цікавився і пізніше. Зокрема дуже цікавила його доля молодого й нещасливого Бориса.

Відмова Митрополита зайнялася упорядкованням релігійного питання в країні, де шаліла ще воєнна хуртовина, повторилася ще раз в 1920 році. Коли союзні війська Петлюри й Пілсудського зайняли Київ, польський командант й тодішній голова польської держави вислав до Львова свого адютанта, що мав намовити Митрополита негайно прибути до здобутої столиці України. Пілсудський думав, що присутність Митрополита Андрея в Києві об'єднає Україну й запевнить там спокій і краще майбутнє. Але Митрополит залишився і цим разом вірний своїй засаді. «Радо приїду — сказав адютантові Пілсудського, — але щойно тоді, коли уstabілізуються відносини й настане спокій».

Пілсудський добре запам'ятив собі що відмову і пізніше виявляв мало прихильності Митрополитові. Кажуть, що й тут, як колись з італійською візою, важили теж чимало непорозуміння Пілсудського з генералом Шептицьким, братом Митрополита. Та про це вже в іншому спогаді.

Т. Т.

Григор Орлик великий мазепинець

Книжка проф. Ілька Борщака під цим самим заголовком, що вийшла в 1932 році у Львові, в видавництві «Червоної Калини», розійшлася повним накладом ще в Краю і поза кордонами України збереглося з неї всього кілька примірників. Досі українська еміграція ще не здобулася на друге видання цього твору, що коштував дослідницької праці багатох років і вартій того, щоб на ньому виховувалась наша молодь. Шановний Автор дозволив нам, користуючись його працею, пригадати найважливіше з життя Григора Орлика, за що складаємо йому ширу подяку. — Редакція.

27 листопада 1729 року о 4-ій годині вечора диліжанс з Ліль висадив в Парижі біля готелю «Отель де Порт» при От-рю таємного мандрівника. Диліжанси, що приходили з Ліль і привозили подорожніх з Німеччини, рідко коли зупинялися в цьому глухому кутку Парижу. Тому так низько присідав і вітав несподіваного гостя господар готелю месіс Ріколен, розпітуючи, як іхалося шляхетному мандрівникові.

Ввічливо, але коротко, відповів чистою французькою мовою мандрівник, прохаючи дати йому добру кімнату.

Ввечорі гостподар зайшов до мандрівника і спитав «Його Світлість» про паспорт. Дістав-

ши паспорт, месіс Ріколен вже хотів бігти до сусіднього аббата, щоб його відчитав, бо думав, що паспорт писаний латинською мовою. Та документ був писаний французькою мовою і месіс Ріколен зі шаноборою прочитав: «Божою Милістю Король Шведів, Готів і Вандалів... поручає Найяснішому та Наймогутнішому Володареві, Братові й Союзникові, Християнішої Величності... свого старшину Бартеля...» Далі вже месіс Ріколен не читав, а лише, побажавши гостеві доброї ночі, віддав його під опіку св. Христофора, патрона мандрівників.

Цим гостем був Григор Орлик, син гетьмана Пилипа Ор-

Портрет Григора Орлика,
що зберігається в замку
Дентевіль

лика, найвідданішого співробітника і наслідника гетьмана Мазепи. Оце він вперше приїхав у дипломатичній місії до Парижу.

Дитячі роки й вчасне скидання

Гучні були хрестини в Батурині, де в 1702 році прийшов на світ в родині генерального старшини Пилипа Орлика та дружини Анни з Герциків — син Григор. Сам гетьман Мазепа був за хрестного батька, а пишина Віра Кочубейова — за хрестну матір. Нікому й не снилося тоді, що за кілька років сивоволосий Кочубей покладе свою голову на колоді, що гетьман Мазепа, справжній господар тодішньої України,

помре емігрантом, та що цей новонароджений хлопець скінчить своє життя на далекій чужині, за чужу справу і за чужий народ, про який ледве чи багато знали в Батуринському оточенні.

Швидко скінчилися для Григора безтурботні дитячі роки. В холодний жовтневий ранок 1708 року він переїздив враз з сестрою, братом і матірю, Десну, в обозі козацького війська, що вирушило назустріч «північному левові», що став союзником України.

Страшні дні Полтави і Переявлочни, переправа через Дніпро, втеча через Дики Поля, Очаківська трагедія й перші дні в Бендерах, куди втікачі прибули в жахливу серпневу

спеку, все це залишило глибокі сліди на хлопцеві.

Між Дніпром і Варницею шведи збудували ціле місто Карлополіс, де жили головні шведські достойники і де мав свою головну квартиру також Пилип Орлик. Звідтіля він вів свої дипломатичні розмови з султаном і ханом, тут відбував конференції з шведами, з ко-зацькою старшиною та з чужинними послами. Там, у тому справжньому Вавилоні націй і мов, Григор перейшов першу школу чужих мов.

Маючи дев'ять років, Григор, після складення договору між Орликом і ханом в 1711 році, залишився заручником батька у татар. Старий хан Девлет-Гірей полюбив його як власного сина, а з ханичем Григор зв'язався тоді цінною приязню, що протривала аж до останніх днів іхнього життя.

В жовтні 1714 року Пилип Орлик з родиною та почетом, як «шеф союзної нації», вирушив слідами Карла XII. В травні 1715. вони осіли в Швеції, в Істаді, у провінції Сканії. З того ж року 13-річний Григор зараховується з наказу Каюла XII «фендриком» королівської гвардії. В Штральзунді дістає бойове хрещення в битві проти данців, росіян і прусаків, що обложили ту фортецю. Ця служба під прaporами Карла XII назавжди залишилися в пам'яті молодого Орлика і в усіх пізніших життєписах він підkreслює, що почав військову службу під цим великим полководцем.

За рік покинув військову службу та почав студії в Ліонді. Прекрасно вивчив французьку мову, виявив теж великий хист до музики. В 1720 році Григор подався до димісії з шведської служби і Королівська Рада постановила виплатити йому піврічну платню. Того ж року в жовтні Григор з батьком покинули Стокгольм, прямуючи до Ганноверу на побачення з англійським королем Георгом «для захисту прав ко-зацької нації». В грудні того ж року Григор супроводив батька в пертрактаціях з сенатором Валінгом, представником Швеції на конгресі в Брунсвіку. 17 січня 1721 Григор з батьком дістався до Бреселя, де залишився так довго, поки батько ховаючись від царських шпигунів, перебував в Польщі. Григор мусів захищати свою родину від провокацій царського посла у Відні Ягужинського, який всім способами пробував захопити в свої руки родину «зрадника».

В 1721 році бачимо Григора Орлика в королівському гвардійському полку короля Августа в Дрездені під чужим іменем. Саксонський електор, не маючи змоги підтримати політичні пляни гетьмана, дав бодай його синові посаду лейтенанта гвардії. Та ще того самого року до Дрездена приїхав князь Долгорукий і Август наказав Григорові виїхати та скритися на деякий час в маєтку баронів Орликів (рідні батька) на Шлезьку.

Шість років провів Григор у саксонській гвардії, поки дрез-

денський двір не наблизився до Петербургу.

В 1726 р. Григор покинув Дрезден і вступив на польську службу осаулом коронного гетьмана. Це були важкі часи для Орликів. Григор мусів піддерживати родину, що знайшлася в страшній біді і сумував за батьком, що «ніби у Вавилонському полоні перебував у тій клятій турецькій землі».

Перші дипломатичні заходи

Навесні 1729 р. Григор приїхав до Варшави, надіючись, що смерть короля Августа принесе з собою великі зміни в цілій Європі, а з тим й крацу конюнктуру для української справи.

В тому часі сили мазепинців були зовсім розпорощені. Їх вождь, гетьман Пилип Орлик, сидів в далекому Солуні, листуючись на всі боки, та пробуючи дістатися до свого «Війська Запорожського». Брати Мировичі та Нахімовський ховалися в Польщі від царських шпигунів. Запорожці підтурецькою опікою втратили постійний зв'язок з гетьманом. На Гетьманщині настрій був пригноблюючий.

І ось молодий Орлик задумує об'єднати всі самостійницькі чинники в краю і на еміграції довкола постаті свого батька. скоординувавши військову силу Запоріжжя з повстаннями на Україні.

Першим кроком мало бути визволення батька з-під турецької опіки та його приїзд на Січ. В цьому напрямі мав вплинути на Туреччину французы-

кий двір, якого слово стільки важило тоді на Босфорі. Це був ще давній плян гетьманів Дорошенка й Мазепи: дипломатично опертися на Франції, щоб увійти в тісні взаємини з сусідами, що були рівночасно союзниками Версаю. Во впродовж XVIII ст. єдина лише Франція послідовно поборювала московську експанзію в Європі.

Найкращим шляхом до Версаю був Станіслав Лещинський, колишній союзник Карла XII і Мазепи. Йому теж довелося піти на еміграцію, але тут йому повезло куди краще, бо зовсім несподівано для себе він став тестем французького короля Людовика XV, що в 1725 р. одружився з Марією Лещинською.

28 жовтня 1729 року в одному з сальонів французької амбасади у Варшаві відбулася важлива політична нарада, в якій взяли участь: французький амбасадор де Монті, шведський посол Цоліх, примас Польщі Теодор Потоцький та коронний гетьман і київський воєвода Йосиф Потоцький, приятель Пилипа Орлика ще з бендерських часів. Вони радилися, як посадити Лещинського на польському престолі. Григор Орлик запевняв, що Росія зброя буде противитися цьому виборові, отже дійде в Європі до загального конфлікту, в якому повинна відіграти велику роль Козацька Нація. Лиш контакт друзів Станіслава з гетьманом Орликом може забезпечити перемогу спільним інтересам.

Нарада запропонувала Григорові їхати до Франції і там поставити перед урядом справу свого батька. І тому саме він одного листопадового пополудня прибув до Парижу й замешкав в готелі месє Ріколена.

Напередодні свого виїзду з Варшави Григор писав до батька: «Я певний в успіху нашої справедливої справи і в неминучому визволенні Вашої Ексцепленції на користь Козацької Нації... Ідучи, він віз листи від французького амбасадора до першого міністра Франції, кардинала Флері, до міністра закордонних справ Шовелена і до маршала Віляра. В листі до Флері писав, між іншим, де Монті: «Ми знаємо гетьмана, як людину великої ворожнечі до москалів, розумну і відважну, дуже поважану і улюблену на Україні між козаками, яким цар відібрав всі їхні давніші вольності...»

В Парижі

Становище Григора в Парижі було спочатку дуже делікатне. Без засобів та зв'язків, з великими плянами, він мусів пильно обдумувати кожний свій крок, свідомий місії, що — як писав — «не є моєю приватною справою, а громадською справою цілої нашої нації». Він відразу кинувся пильно прочитувати французьку пресу, щоб як слід інформувати батька про політичну ситуацію в Європі.

3 грудня 1729 року приняв Григора Орлик Станіслав Лещинський в королівському замку Шамборі, де Григор провів

кілька днів. Лещинський був вже попереджений про місію Григора і тому дуже швидко оціяв підтримати акцію Пилипа Орлика, в якій добачав багато користі для себе. Він пропонував Григорові навіть на постійно оселитися в Шамборі, та гетьманік відмовив, щоб не показати свого вбожества, а також щоб не зразити собі кардинала Флері, який, як Григор вже пізнав, ворогував з Лещинським.

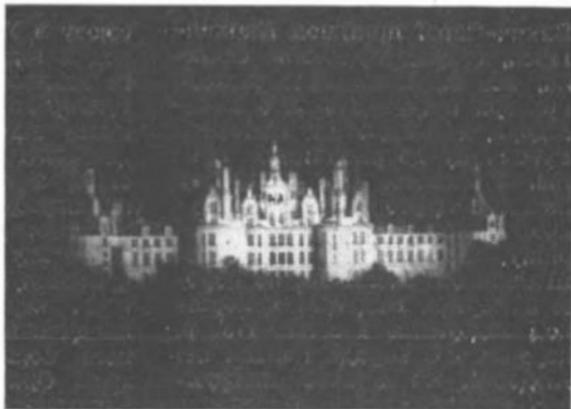
11 грудня Григор був принятий на тригодинній авдієнції міністром закордонних справ Шовеленом та з'ясував йому сучасне становище на Україні й роль його батька. Він просив Шовелена вислати його до Царгороду, щоб там в порозумінні з французьким амбасадором пerekонати Порту звільнити батька і допомогти йому стати на чолі Кримської Січі. Шовелен обіцяв прихильно реферувати справу Орлика кардиналові Флері.

Сам Флері приняв дуже ласково Григора на новорічній авдієнції 1730 року і сказав йому, що справа його виїзду до Царгороду вже вирішена.

Перед виїздом в Туреччину Григор Орлик зробив ще одну велику прислугу українській справі. В порозумінні з батьком він передав Вольтерові матеріяли про Мазепу, що ввійшли в славну історію життя Карла XII, з якої ціла Європа дізналася, що «Україна завжди прагнула свободи».

12 березня 1730 року Григор сів у Марсей на корабель та під прізвищем старшини швайцар-

Ілюмінований замок Шамбор, де перебував Орлик

ської гвардії «Гаг» поплив до Царгороду.

Подорож до Царгороду

Дорога йшла через Солунь і нетерплячка побачити батька не давала Григорові спокою. Бо ж десять років проминуло, як вони бачилися востаннє.

Радість старого гетьмана була безмежна. Та її не можна було виявляти назовні, щоб не зрадитись перед оточенням, де роїлося від російських шпигунів. І лиш в кімнатах французького консуля вони інколи говорили свободно. Про ці зустрічі гетьман докладно оповідає у своєму Діярії.

15 травня Григор прибув до батька, а вже 10 червня виїжджав до Царгороду, везучи листи до Великого Везиря та французького амбасадора Віленсева.

В листі до Віленсева гетьман пише: «Нехай зволить ЙМП. амбасадор звернути увагу Везиря на географію Отаманської Держави й України, сусі-

дів на Чорному морі. Пресвітла Порта має інтерес, щоб її сусідом на цьому морі був дружній народ, бо інакше Москва колись запанує над цим морем і тоді зруйнувавши Кримську державу, посунеться на морські володіння Порти, де знайде собі прихильників греків...»

Така була знаменита інструкція гетьмана Орлика двісті років тому. Вона передбачала з подівугідною пронизливістю цілу російську чорноморську політику аж до наших днів.

Григор жив в будинку амбасади й Віленсев, пізнавши його, не міг нахвалитися: «П. Орлик має здоровий розум, людина дискретна й при цьому дуже освічена в справах володарів Півночі та Німеччини. Справедливість примушує мене це свідчити.»

В Царгороді пережив Григор дні жахливої чуми в 1730 році і сам мало не захворів. Того ж року вибухла там революція, що скинула з престолу султана.Хоч на ханський престол у

Бахчи-Сараї прийшов Каплан-Гіреї, старий приятель Орлика, все ж, мимо всіх заходів Григора й французького амбасадора, не пощастило намовити Туреччину до рішучіших кроків. 4 жовтня 1731 р. Григор покинув Царгород й через Тульон і Ліон повернувся до Парижу, де передав міністрові Шовеленові зложений по дорозі меморіял. Над цим меморіялом відбулася 2 січня 1732 р. королівська нарада і після неї Людовик XV вислав інструкцію амбасадорів в Царгороді, доручаючи вжити перед Портю заходів для полегшення долі гетьмана Орлика до хвилини, коли конюнктура не буде сприятливіша до війни з Московією. Треба також — говоритися в інструкції, змагати до того, щоб Порта допомогла п. Орликові стати на чолі своєї війська і зібрати під свої пропорти свою націю.

18 лютого 1732 року Григор вже вдруге сідав на корабель в Марсей, везучи з собою королівську грамоту до хана, що була рівночасно уповноваженням для Григора і дипломатичним заходом перед ханом, якого Версай взвивав недвозначно виступити проти Москви.

По багатьох пригодах прибув до Смирни, а опісля суходолом до Царгороду. Не заставши там сприятливої атмосфери по усуненні Османа-Паші, виїхав на Крим до Бахчи-Сараю. Там мав він довгі розмови з ханом Каплан-Гіреєм та ханським везиром. Вони велися на татарській мові, яку Григор знав. Каклан-Гіреї знав вагу

союзу з Україною, але не знав підтримки Порти у своїх плянах. На Кримі перебув Григор довший час і там дістав листа від французького посла де Монті про ситуацію у Варшаві, а теж про свою матір, що перебувала в Станиславові. Звідтіля відвідав інкогніто Кримську Січ. Там, вдаючи чужинця, вів розмову з козаками через татарського перекладача й чуть не зрадив себе, коли кошовий, згадавши гетьмана Орлика, похилив голову і промовив: «Ми й досі вважаємо його своїм вождем, і досі щодня в наших церквах моляться за нього, але не знаємо де він, і чи живе він ще...»

Таємні мандрівки

Першого лютого 1733 року помер Август II, а вже 6 березня помчав Григор у Варшаву з таємними королівськими інструкціями та акредитивою для французького посла на мільйон фльоренів. Без грошей не можна було зробити в Польщі ніяких виборів.

19 березня Григор поїхав через Кам'янець, Хотин, Букарешт і Софію до Царгороду, а мазепинець Федір Мирович по гнався до Солуня. 3 квітня у Великого Везиря відбулася конференція з участю Везиря, Віленева та Григора й Пилипа Орликів (гетьман прибув інкогніто). Вирішено, що Порта не допустить до інтервенції цариці і цісаря в польських справах та зробить декларацію для Петербурга і Відня. Рівночасно турецький амбасадор мав переконати Стокгольм відновити боротьбу з Россією.

3 травня Григор вернувся до Варшави. Фльорени зробили своє і конвокаційний сойм заявився за Лещинським. Треба було тепер привезти самого Лещинського і перерішити справу. Отже Григор іде до Парижу і там обговорює справу з міністрами та приготовляє плян подорожі Станіслава Лещинського через ворожу Німеччину. Переодягнений за німецького купця, Станіслав в товаристві Григора впродовж двох тижнів зробив 500 миль дороги і прибув до Варшави, де на полі елекції 12 вересня 1733 його проголошено королем. Того ж дня погнався Григор до Парижу, щоб сповістити про вибір французький двір, роблячи цю саму дорогу в рекордовому часі 8 днів.

Тим часом до Польщі ввійшли російські війська, посипалися російські рублі і утворилася партія проти Лещинського. Франція проголосила війну цісареві. Григор робить ще одну подорож до Данцигу, де перебував тоді король Станіслав. Вміжчасі Франція робить натиск на Порту, щоб звільнити гетьмана Орлика та з його допомогою почати диверсію Запорожців на Україні. 1 лютого 1734 Григор іде до Царгороду, а звідтіль у Бахчи-Сарай з королівським листом. Гетьманові дозволено виїхати до козаків на Січ, але заки він прибув, здезорістовані козаки повірили російським обіцянкам і приняли зверхність Москви. Це був важкий удар для старого гетьмана. Все ж він не підвався зневірі й звернувся ма-

ніфестом до козацтва, взываючи його відрватися від москалів. Частина козаків вернулася. Сам Григор, рискуючи життям, продерся на Гетьманщину, і перебраний за татарського края маря був на Лівобережжі, в Полтаві та навіть в Ніжині, відбуваючи скрізь конференції з козацькою старшиною. 23 вересня Григор виїхав до Царгороду, а 18 листопада вернувся до Франції. В Марсейї занедужав і звідтіля переслав меморіял до кардинала Флері.

Повернувшись у Версай, Григор довідується, що незабаром має бути підписаний мир з цісарем, що робило знову неактуальною українську справу. Тоді Григор обдумує новий плян, а саме — перенести Січ на Рен. Французький уряд погодився, але не дала згоди Порта відпустити козаків, бо сама їх потребувала. Так не довелося Ренові побачити козаків!

На основі договору, цісар зрікся Льотарингії, якої суворінним князем став Станіслав Лещинський, а по його смерті ця країна мала перейти до Франції. Зате Станіслав мав зректися прав до польської корони. Орликові доручено делікатну місію переконати прихильників Станіслава, що Франція не може більше захищати їхні справи. Григор ледве не попав у полон росіян. У Версай застав Григор номінацію на підполковника. Ще раз іде дс Відня і бере участь у переговорах, а опісля дістасє доручення завезти Станіславові ратифікований текст договору. Стані-

ніслава не застас в Кенігсбергу і примушений їхати аж до Берліну та опісля до Бранденбурзької Померанії, де зустрічається з своєю матірю.

В 1736 році Станіслав абдикував і його справа не була вже більше зв'язана з Україною.

У тому самому році вибухла нарешті війна Туреччини з Росією, що на неї так довго ждав гетьман Орлик. Але вона почалася невдачами і в 1737 році почалися в Немирові на Поділлі мирові переговори. Тоді Григор ще раз їде в таємничій місії від кард. Флері до Туреччини. Туреччина поставила питання про Запорожців, але Москва — пан ситуації, відмовилася розглядати його. Важкими умовинами перемир'я москалі примушують Туреччину продовжувати війну. Почалися турецькі перемоги, але Туреччина не використала їх. На початку 1739 р. в Білгороді почалися мирові переговори. Гетьман Орлик сам туди приїхав і благав французького делегата Вілленеєва не поминути в трактаті України. Але Москва, як завжди, була непохитна на цьому пункті і договір підписано без згадки про Україну.

В тому часі Григор мало не згинув на Шлеську з рук російських агентів. Вони заізали його друга — шведського майора Сінклера, а сам Григор вийшов просто чудом з небезпеки.

В 1741 році Швеція проголосила війну Росії. Григор на в'язує зв'язки з шведами та заооччує також французів за-

ктуалізувати українську справу. Але офіційний протест Петербурга, за посередництвом Дрездена, «проти інтриг Орлика», примушує Григора та французький двір до обережності. Він виїздить до армії і в 1742 році перебуває з своїм полком на кордонах Богемії та Баварії. В тому році, 26 травня 1742 року, в Яссах у нужді скінчив своє життя сімдесятічний гетьман Пилип Орлик. Того ж року Григор виїхав до Швеції, щоб наладнати приватні справи та відносини з шведською шляхтою. Матері Григора признав шведський сойм досмертну пенсію. Сам Григор при кінці 1743 року повернувся до Франції.

Одруження, військова служба й смерть на полі бою

Франція на деякий час відмовилася від активної антиросійської політики й Григор рішив присвятити себе військовій службі. Бере участь в поході 1744 проти цісаря, причинився до захоплення Вайсенбургу, йде маршем в Баварію. В тому році дістаете хрест св. Люї. В рр. 1745 - 47 воював під Пафойфеном, Монсом і Шафферуа, був при облозі Нампора Й Року та брав участь в битві під Лявфельдом. Вміжчасі не губить української справи і використовує кожну нагоду, щоб переслати відповідний меморіял.

1747 у Версаї, в приятності короля і двору, Григор Оолик одружився з панною Люїзою - Оленою Ле Брюн де Дентевіль що походила зі старовинного роду, посвяченого з королем.

В шлюбній умові, підписаній Людвіком XV, читаемо: «П. Граф Орлик, первак небіжчика високомогутнього вельможі Пилипа гофа Орлика, вожда Козацької Нації і високомогутньої пані Анни Герцик, його дружини, тепер вдови...» Отже й тут Григор не забув пригадати свою Україну.

Віно дружини дало змогу Григорові вивінувати свій драконський полк, що стояв в Льотарингії в Комерсі, де досі є ще касарні того полку. Часто пробували теж Орлики в замку Дентевіль. В полку було кілька десятків запорожців, що їх Орлик встиг спровадити. У вільних хвилинах Григор заходився писати історію України, з якої залишилося лише кілька пожовкливих листків, записаних його гарним письмом. В тому часі затіснилася приязнь Орлика з Вольтером і Григор у своїй книгоzbірні зберігав розкішний авторський прим'рник «Історії Карла XII».

Григор підтримує тісний зв'язок з мазепинцями і постійно продумує з ними над актуалізованим української справи. Його досвід знаходить справедливу оцінку короля, він стає членом таємної королівської ради, а навіть чуть не іменований французьким амбасадором в Царгороді.

Тим часом почалася війна, що згодом дісталася в історії називу «семилітньої» і Григор виступив на терен військових по дій. Він бере участь у низці боїв, дістає ранту «марешаль де камп». В січні 1759 р. французькі війська окупували вільне

місто Франкфурт над Майном. Французький губернатор замешкав в домі радника Йоахіма Гаспара Гете і там часто заходив з іншими старшинами граф Орлик, що його з жадобою подивляла дитина — майбутній геній Вольфганг Гете, що згодом описав цю окупацію у своїх споминах.

Фридрих Великий вирішив прогнати французів з Франкфурту і 13 квітня війська князя Фердинанда Бравншвайгського підійшли до містечка Берген, де розігралася битва. Вона йшла на малому узгір'ї. Цілим лівим кошлом французької армії командував Орлик. Своєю відвагою він перерішив перемогу в користь чисельно слабших французів, але сам був важко ранений кулею в шию. Тим часом побігли гонці до Версаю — сповістити про першу велику перемогу в цій війні. 25 квітня гонець привіз з Версаю нагороду — найвищу для Орлика: номінацію на генерал-поручника. Та Орлик вже не вернувся до повного здоров'я і незабаром Франція дізналася, що 14 листопада помер в дієвій армії граф Григор Орлик, генерал-поручник, кавалер шведського ордену меча й ордену св. Люї.

Так, далеко від запашних Дніпрових степів на берегах стаціо Рену помер Той, чиїм хресним батьком був Іван Мазепа. Не покрила червона китайка його очей і не виросла червона калина на його могилі. Покрили його прапором з білих лілей і ховали під звуки старого французького маршу.

Похоронили його «біля Мінденна на Рені», де докладніше — нам невідомо.

В святочній процесії королівського старшина привіз графині Орлик листа з печаткою короля Людвіка XV. Король писав: «Мадам, я втратив до- сконалого шляхтича, Франція

сміливого й видатного генерала, ім'я якого залишиться в славетних анналах армії. В безмежному горі, що Вам трапилося, знайдіть розвагу в цьому моєму признанні, що пан граф Орлик помер, як слід умирати людині його роду й гідності»...

Куток філіяліста

ЯК ПОЧИНАТИ ЗБИРАТИ МАРКИ?

Звичайний шкільний зшиток вистачає, щоб почати колекцію поштових марок, але існують також дешевіші й дорожчі альбоми (одними з найкращих та розмірно недорогих альбомів славиться місто Бравншвайг у Німеччині).

Діти можуть починати збирання марок у віці 10 років. У 14-15 році життя можуть, за дозволом батьків, записатися до філіялістичних гуртків молоді, якими кермують досвідчені інструктори.

У початках краще колекціонувати всі краї. Особливо дітям — це дає знання географії, історії, економіки країв та відомості про різну валюту (гроші).

Дітям краще не давати грошей на купно марок. Батьки повинні їм дарувати поодинокі марки чи т. зв. торбинки з марками по 100, 500 чи 1000 штук, з яких вони висортовували б потрібне для збирки, а решту вимінювали б з товаришами. Такі торбинки з марками можна купувати за невелику ціну у філіялістичних крамницях по більших містах.

Філіялістика й міжнародні події

Одне з завдань філіялістики — занотовувати на поштових марках найважливіші світові події.

Однаке багато цікавих і навіть переломових подій чомусь не знаходять відгуку у філіялістиці. От, хоч б з подій останнього часу: Не випущено ніякої марки з приводу недавньої Женевської конференції, хоч вона закінчила довгорічну війну в Індокитаї. Геройський Дієн-Бієн-Фу досі не записаний у філіялістичних альбомах. Не згадано також ні конференції в Лондоні, ні мірового договору в Парижі, що привертає суворенність Німеччині. Також мовчки прийнято в світі філіялії договір про остаточний поділ території Тріесту.

З важливіших політичних подій, лиш договір про евакуацію англійських військ з Суезького каналу діждався випуску египетської марки.

Юр. Калинич *

Паріж, що його не знаєте

1. Звичайна історія

Звичайна, але не зовсім.

Не велич споруд Лювру, не крилатий геній на глобусі колони площі Бастилії, не готична аркада Нотр-Дам де Пари, не суворі контури Палацу Юстиції, не криваві спогади Гревського майдану, що розлігся навколо Отель де Віль... Не той Паріж, що записаний, позначений і почислюваний в Бедекерах, проспектах і туристичних рекламах, а той Паріж, що його не можна побачити з третьої плятформи Айфлової вежі, ні з тераси кафе, а той Паріж, в який треба всякнути, ввійти в нього, відчути й зрозуміти. Рядовий, звичайний, близький і простий. Простий, звичайний, — аж про вінційний. Можливо, тому, що провінційний, — через те є близький.

Хто в цілому світі, — такому астрономічно-великому й такому маленькому своїми життєвими перехрестями, не знає Монмартру. Отож в місті Па-

рижі, в окремій республіці (факт!) Монмартр сталася незвичайна історія.

Ми, робітники, які «одягаємо» фасади паризьких кін, одягали одного ранку фасаду кіна «Ле Сігаль».

— Що е? А де ж «горобчик»?

— В лікарні.

— Чому?

Звичайна історія... «Горобчик», — нещасливе створіння жіночої статі, ростом в чотирьох-літню дитину, незмінний супутник кожної зміни реклами, наш постійний рік-річний асистент, — в лікарні. Чому?

Гамірний Монмартр одного вечора виблював з черева якогось кафе п'яницю, який потрапив випадково в якомусь закамаркові монмартрському на «горобчика», споганив людську гідність і зник у перспективі бульвару Кліші. Бідний «горобчик», бідне, скривджене долею створіння!

Нема «горобчика», немає нашого консультанта, адміратора, немає тієї незначної деталі, яка доповнювала нашу ро-

* У тексті ілюстрації Автора

боту. В лікарні «горобчик». Звичайна історія...

Не зовсім.

Минали дні, місяці; рік минув. Ще кілька місяців.

Знову, як і завжди, зміна програми в «Ле Сігаль». І як завжди... неможливо! «Горобчик»!

Грубий Жорж — шофер з несподіваною легкістю рухнув майже на метр вгору своїх 120 кілограмів. Неможливо! «Горобчик»? Так! Наш консультант, адміратор, асистент! Вона, — оця чвертьлюдина, зігнута під тягарем дитини! Чудесної дитини, нормальної, рожевої, усміхеної!

Звичайна історія? — Ні!

Перехожий п'яниця, шумовиння Монмартру, людина альгебраїчно невідома, якийсь «Х», випадкова примха долі, спричинився до неймовірного, до безумного щастя «Горобчика». отії чвертьлюдини без мети в житті, без майбутнього і на-

віть без сьогоднішнього.

Найщасливіша мама в світі то є «Горобчик». Це відомо цілому Монмартрові. Але цього немає в Бедекерах, цього немає в туристичних проспектах.

Бо це... історія звичайна.

2. Рю Ройяль

Наш жовто-червоний тягавик став коло великого кіна на рю Ройяль. Обідня пора.. Це той час, коли всі спішаться щось з'сти, щоб після обідової перерви знову братися до роботи. Це той час, коли ті, хто не потребує працювати, ще вилежуються в ліжках з болем голови й неприємним присмаком в роті після веселої нічної гулянки у веселому Парижі. Це той час, коли навіть аристократична вулиця Ройяль належить тільки тим, хто працює. Тротуари тоді нагадують річку в повінь. Тяжко пробити собі дорогу в галасливому різnobарвному людському потоці.

— Злізай, хлопці! Істи!

Стрибасмо з авта. Шофер Жорж веде нас в напрямку до гордої колонади Мадлен. Він знає в маленькій бічній вулиці дешеве кафе для робітників, де можна перекусити й випити шклянку пива. Париж — місто контрастів і в кількох кроках від розкішної Ройяль знаходимо досить брудну, вузеньку вуличку і досить брудне, напівтемне кафе. Але біда. — всі столики зайняті якими-сь переодягнутими королевами з розкішними останньої моди зачісками, мистецькими підмальованими обличчями, з ніжними наманікюреними руками, але... в стареньких ба-

вовняних сукнях і таких же домашніх капцях. Це, так звані манскени-жінки, що працюють для славнозвісних великих кравців. Вони демонструють перед багатіями останні новинки моди, — сукні мільйонової вартості, дорогоцінні хутра, тонку жіночу білизну. Черевички, які коштують стільки, що можна було б цілій рік регулярно видавати «Мі і Світ».

Про них один в цілому світі відомий паризький кравець сказав, що вони «одягаються, як королеви, а дістають платню, як прачки». Безперечно, що королівські убрання манекенів їм не належать. Вони їх тільки показують на собі. Їхні власні сукні — дешевенькі, бавовняні, їхні власні хутра — з кріликів, їхні власні черевички — найнижчої вартості. Бо манекени «дістають платню, як прачки», а часом ще менше.

Мрія манекенів — стати «вездетою» (зіркою) в своєму ремеслі, або акторкою кінематографічною, чи, навіть, знайти... багатого покровителя. Але... вік манекенів обмежений. Від 17 до 25 років, дуже рідко до 30 років, бо потім зникає ота славнозвісна «лінія» — мрія всіх жінок. Якщо ж інколи в манекена ця «лінія» зникає ще під час їхньої праці, — безжалісний розрахунок і абсолютно невідоме й страшне майбутнє, бо, як правило, манекени не мають ніякого іншого фаху. А праця манекенів є дуже тяжкою. Вони тиснуться від 8 години ранку в маленькіх запорошених пере-

одяльних ательє, щоб кілька разів на день продефілювати перед господарями — творцями моди, для коректури, потім перед покупцями; вони не мають права сісти, щоб не зімнати художні зморшки останнього дива кравецького мистецтва. Вони цілий день на ногах, вони не мають права мати на тілі щось тепле, вони майже голі, вони чекають годинами в ательє в чаді прасок, цигарковому димі, щоб по королівському продефілювати 10 хвилин! На них кравці роблять свої моделі, на їхньому тілі шиється нова балева сукня, мережана білизна, міряється. Хитаючись від утоми, напівголодні, пізно ввечорі манекени беруть метро, щоб каменем впасті на своє ліжко в дешевому готелікові або мансарді й заснути, заснути аж до безжалісного деренчання будильника в 7 годині ранку.

В дні великих демонстрацій нових моделів манекени працюють по 18-20 годин. А це не жарти.

— Знаєш, що сталося з Жакі?

— Ні. А що, Мадо?

І русоволоса королева в домашніх кашлях, з неймовірним жаргоном паризьких передмість, розповіла приятельці історію Жакі-манекена.

Жакі згрубла, Жакі набрала (о, катастрофа!) більше на 5 кілограмів ваги, Жакі в такий спосіб втратила «лінію» і, як наслідок, Жакі лишилася без праці. Два тижні Жакі шукала будь-якої праці, а на третій Жакі кинулася в Сену з парашутом.

пету мосту Альма. Якийсь невідомий витягнув її непритомну на беріг і на другий день приніс до шпиталю чудесні глядіолі на струнких стовбурацях. Через місяць Жакі одружилася з своїм рятівником — помічником машиніста на залізниці.

— Жакі шиє вдома для конфекції і чекає дитини. Щаслива! — зітхнула русоволоса Мадо.

— Хлопці до авта! — наказав Жорж.

Авто рушило й можна було бачити, як королеви у бавовняних сукнях прожогом бігли розкішною Рояль, щоб не спізнатися на працю.

З кіна

У Франції встановлено нові кінові нагороди: «Помаранча» і «Цитрина». Першу призначено для найсимпатичніших акторів і режисерів. Другу, навпаки, — для найнечемніших.

Рекорд чесності здобули фільмові артисти: Мартін Кароль, Жан Рішар і Рене Клеман. «Цитриною» обдаровано Дані Робен, Жерар Філіппа і Жана Делянуа. А вже сам «пуп'янок з цитрини» дали Роляндів Лесафр, героєві фільму «Атмосфера Парижу».

А все це лиш для більшої реклами.

Фільм про Ганді

Один з галлівудських режисерів, Отто Премінгер, задумує наскрутити фільм про життя магатми Ганді. Він виїхав уже до столиці Індії, Нью-Делі, щоб обговорити що справу з індійським урядом. Підготовка сценарія забере приблизно рік часу.

Петро Плевако

людина, підприємець і громадянин

Склалося так, що раніше, за-
ки зустрітися з п. Петром Пле-
вако, того ж таки дня, ми впер-
ше побували в музеї Родена,
найгениальнішого різьбаря сві-
ту, що натуру життя закував
в бронз і граніти. «Оборонці
Вердену», «Громадяни Кале»,
постаті з «Пекельних воріт» і
сотні-сотні погрудь експресією
виразу надто врізалися в пам'ять,
щоб перестати про них
думати за розмовою в тихій ка-
варні. І коли п. Плевако роз-
казував перебіг свого інтерес-
ного життя, — ми призадуму-
валися, як зобразив би вели-
кий Роден людину таких пере-
живань. Може вирізьбив би
їздця, що пронизує простір, —
може чоловіка в бігу, — а може
просто влив би бурю й ,гу-
рагани в кам'яне обличчя, дар-
ма що з зеленаво-сірих очей
його моделю спливав би ніж-
ний спокій.

У постаті п. Плевако не по-
мітно ознак старіння і ви май-
же дивуєтесь, що він закінчив
свої правничі студії ще до пер-

шої світової війни та в часи
творення української держав-
ності був уже членом Цен-
тральної Ради (Правда, одним
з наймолодших, — йому було
тоді всього 29 років!).

Народився я — розказує п.
Плевако — 1888 року в повіто-

вому місті Куп'янці, тодішньої Харківської губернії. Батько Антін походив з родини купців, а мати Катерина — дівоче прізвище: Оранська. — була дочкою старшини села Двулишна, над річкою Оскіл, що впадає в Донець. Все мое дитинство тісно зв'язане з тихою, оброслою травою, річкою Осколом. Нас було четверо братів, з них я — найстарший. Троє менших народилися на хуторі біля села Двулишна, там наші батьки мали в оренді водяний млин. Брат Микола, молодший від мене на два роки, був пізніше професором української літератури на Харківському університеті, письменником, автором народних хрестоматій і видань для українських шкіл; в тридцятих роках його заслано на Сибір і там вбито. Про долю братів Семена й Сашка не маю ніяких відомостей.

— Мені було 11 років, коли ми загубили нашу маму. Наша дорога тітка Анна Павлівна виховала нас усіх. Я, Микола та Сашко закінчили гімназії. Я й Микола закінчили Харківський університет, Сашко — вищу технічну школу — інститут у Києві. Були ми саме на вакаціях під Полтавою, — ми з Миколою вже жонаті, коли вибухла війна 1914 року.

— Нас був цілий гурток, — я, Микола Яковлів, Олекса Сінявський, М. Гл. і другі, — що лотримали слова не воювати по боці нашої гнобительки Москви. Я з пашпортом «южнее Курска служить нельзя» подався до Москви, щоб там працювати як залізничник. Повернув

ся на Україну аж з вибухом революції в 1917 році, вибраний українцями Москви до Української Центральної Ради. Там по моїм силам служив Батьківщині в Союзі Залізничників України, аж поки не був змушеній вийхати на еміграцію...

Про емігрантські довгі роки розказує п. Плевако уривчасто, мов знемоха. Може це все ще туга за Донцем і Дніпром — Славутою стискає йому горло, а може не хочеться детально згадувати важких переживань скітальця.

Спершу довелося побувати в обдертому з цісарської величі Відні і там шукати заробітку, знайшовшись поміж сотнями тисяч безробітних — поворотців з війни та втікачів. Прийшлося мерцій вивчати мови: німецьку, французьку, англійську, проходити курс книгоvodства, щоб врешті дістати працю в одному підприємстві. Так до 1925 року. А тоді починається французький період еміграції, що йому ось вже тридцять років буде. З нього більша частина — бо повних 18 років, це час важкого проживання в нових, не найприхильніших для чужинців, умовах. Бажання мати контакт з щораз новими людьми й пізнавати світ, скерувало п. Плевако до готелярства. Без засобів і повного знання мови, треба було починати від найнижчого шабля: від нічного консієжа (діжурного) в неветичному паризькому готелі. З вивченням фаху, він одержав кращі місця в готелях на Кот'язор на швайцарському пограничі та

в мароканському Маракеші щоб вернутися вже на роботу в одному з найбільших готелів Парижу.

П. Плевако вміє багато цікавого розказати про цю свою працю, — інтересну, повну напруги й своєрідного газарду. Всміхаючись, розказує, як приходилося писати сотні листів, щоб вчепитись чогось кращого. А вчепившись, треба було кігтятами й зубами триматись і оборонятися перед безпосередніми й потайними атаками та доносами заздріх ворогів. — Десять років пробув я в одному готелі, прийнятий адміністратором, проти волі мого безпосереднього директора, що мав іншого, свого кандидата! — оповідає п. Плевако. Кожного дня мусів переносити, закусивши зуби, десятки менших і більших сумисне заподісваних прикроостей. Тримався, бо праця була добре платна. Я витривав, а єщадності з того періоду дали мені можливість набути власне підприємство!

Сьогодні п. Плевако є єдиним власником подорожнього бюро, в найкращій частині Парижу, при авеню де ль'Опера, ч. 38, в будинку, де приміщений відділ віз канадійської амбасади. Готелі й подорожні бюро перебувають із собою в постійному контакті. Готелевий консієж мусить вміти вповні заопікуватися приїжджим гостем: порадити, де він може купити собі все потрібне, що має в місті оглянути, та як мас розважитися. Він сам закуповує квитки на залізницю й літаки та резервус місця в опе-

рах, театрах і розривкових льюкалях. Тож, знаючи всі довколишні подорожні бюра, п. Плевако цілими роками стежив за агентством Альберт, де власники були старшими людьми, без потомства. В 1943 році здійснилася його мрія.

Нині в його бюрі зайняті четверо службовиків і постійно дзвонить телефон.

— Чи оплачується це підприємство? — питаютись.

— Колись бувало краще. Особливо під час війни, коли театри були випродані тижнями наперед і перед моїми дверими стояли довгі черги... Але й тепер не можна нарікати! — відповідає п. Плевако.

Справді, годі нарікати, маючи подорожнє бюро в Парижі, центрі світової туристики, де в літні місяці буває на вулицях чужинців більше, як французів, де кожного вечора відбуваються сотні театральних вистав, де не злічити тисячі розваг.

Ще донедавна п. Плевако цілий поринав у своїй праці. Та тепер — мабуть від року, він лише час-до-часу контролює роботу своїх службовців, а сам зайнявся іншою діяльністю, яку поклав на першому місці: Ставши головою Парадіяльної Ради міста Парижу і членом св. Синоду УАПЦ, він поставив собі за ціль — здигнути в Парижі всеукраїнський, презентативний У. А. П. Храм.

З початку 18 століття, почавши від Григора Орлика, живе в Франції українська еміграція, — пише п. Плевако у своєму зверненні до громадян-

ства, — але досі не зуміла залишити ніякого твердого пам'ятника по собі на французькій землі. Наше завдання направити це й здигнути в центрі світу, Парижі, церкву-пам'ятник!...

Правда, була б у Парижі й потреба українського — католицького храму, бо церква св. Володимира не є, на жаль, досі українською власністю. Та ще пекучішою є справа будови храму УАПЦеркви, щоб, як досі, не приходилося скитатися

по чужих домах і залях, недостосованих до Богослужень.

Комітет під управою п. Плевако вже закупив площу, де має станути храм. Енергійно переводжена збіркова акція дає гарні наслідки, тож слід надіятись, що витривала праця п. Плевака на громадсько-релігійному полі увінчується такими ж успіхами, як особистий життєвий змаг. Буде це успіх не лише самого п. Плевако, але й цілої української еміграції.

М. К—ий

З ВИСТАВКИ КОТІВ У ПАРИЖІ

Франція — це країна котів. Вони користуються тут куди більшими правами, як собаки чи інші звірята. В публічних городах живуть сотні «бездомних» котів, що їх пильно доглядають французькі пані.

Тож не дивниця, що саме в Парижі відбуваються щорічно найбільші конкурси котів, які відкривають нераз високі державні достойники.

У цьогорічній виставці, що відбулася в сальонах пишного готелю Континенталь, взяло участь 400 котів: «персанів» — блакитних, білих і кремових, «шеннілля», «шартрів», сіямських, бірманських і т. д. Самої аристократії котячого світу, що їх вже фільмовано, фотографовано та мальовано досі сотні разів. Дохід з виставки був призначений для ветеринарної академії на дослідження хвороб котів. Під час виставки висвітлювано короткометражний фільм під назвою «Міяв», де зображені історію котів від давніх століть до наших днів. Показано теж на екрані «іконографію» котів, починаючи від давніх японських малярів, а кінчаючи на Пікассо. Учасники виставки мали теж змогу бачити улюбленого кота президента Франції, Рене Коті, в товаристві президентської родини. У відсутності на виставці самого президента, при її відкриті асистували президентські внучки.

Лікарський куток

Чого треба стерегтися діабетикам?

У всіх країнах світу є досить поважне число хворих на цукрицю (діабетиків). Наприклад, у Франції нараховують тепер біля 2000 дітей, хворих на цю недугу. Тож не від речі порадити батькам, до якого звання мають спрямовувати дитину, якщо лікар ствердив у неї цю неприємну недугу. Основні засади такі,

1. Треба вистерігатися всіх фахів, що пов'язані з небезпеками (військові, поліція, пожарна сторожа тощо).

2. Вистерігатися фахів, зв'язаних з фізичною (праця стоячі, форсовна) чи нервовою напругою.

3. Вистерігатися фахів, де рискується зараженням головно туберкульозою чи шкірними недугами.

4. Вистерігатися фахів, де важко було б дотримуватися конечних дієт (продаж у споживчих крамницях, праця в ресторанах, презентаційні фахи).

5. Вистерігатися фахів, що примушують до наглих змін життєвого ритму.

З дітьми до 6 місяців не конче виходити

Якщо маєте сонячне мешкання, де багато повітря, то з дитиною до 5-6 місяців не конче треба виходити на прохід. Досить покласти її на деякий час перед відкритим вікном.

Прохід потрібний дитині щойно тоді, коли вона починає цікавитися зовнішнім світом і шукати розваги. Очевидно, що візок мусить бути такий, щоб вона цей світ бачила.

Відживна вартість риби

М'ясо риб є вбоге на вапно (кальціюм), зате воно дуже багате у фосфор і вітаміни АД і ПП.

75 - 130 грамів товстої риби чи 40 - 55 грамів худої риби, мають ту саму відживну вартість, що 100 грамів воловини.

Одне пиво, прошу!..

Австрійські лікарі дораджують, щоб ті, хто має коклюш, замість до лікаря йшли до броварів. Досліди виявили, що броварні випари дуже добре лікують цю недугу.

Може краще б ще випередити хворобу??!

Коминярі живуть довго в Англії

Англійський коминяр Самуель Бейкер, якому тепер 46 років, записав своє тіло по смерті медичному інститутові для дослідів діяння суміші диму й мряки на людський організм, що дається визнаки мешканцям англійських індустрійних міст. Рід Бейкерів займається чищенням коминів вже 174 роки. Бейкер каже, що він досі ніколи не хворів і всі його предки доживали глибокої старості. Один з них вимітав ще комини, маючи 80 років.

А. Гладилович

НА ПОГРАНИЧІ САГАРИ

Не всі українці, що жили в Бен-Метірі, мали змогу пізнати цілу Тунезію. Багато вийшло звідтіль, познайомившись ледве з північною частиною цієї країни. Бо Тунезія, це не тільки вбогі «турби» (шаласи) на схилах хрумірських гір і дімки Аїн-Драгаму й Табарки. На півдні простягається зовсім інша — степова Тунезія, а ще далі пустинна країна, що переходить в справжню Сагару.

Живучи в Бен-Метірі, я мріяв про те, щоб побувати на тому невідомому півдні. Отже зрозуміле, що побачивши раз в місті Тунісі афішу з екзотичними пальмовими краєвидами — оголошення французького Турінг-клубу про екскурсію в Південну Тунезію, я негайно зголосився, намовивши ще й декількох інших українців іхати разом.

Прогулковий поїзд виїжджав ввечорі, отже ми, прибувши до Тунісу вранці, поїхали ще трамваем до підміської оселі Бардо, щоб оглянути музей, найбільший у Північній Африці. Бардо — це тунезійський «Переяслав», бо там в

1881 році тодішній володар Тунезії, бей Моххамед-ес-Садок підписав договір, яким віддав Тунезію під протекторат Франції. Музей приміщений в колишньому гаремі бейв. У простирах високих залах, що їхні стелі оздоблені гіпсовими орнаментами — арабесками, воскресають перед нами старовинні римський і грецький світи: мармурові статуї, здебільші каліки — без рук чи ніг, а інколи й без голови, різноманітні мозаїки на долівці й стінах, колекції старовинних монет і багато інших речей, відкопаних з землі чи знайдених на дні моря. В тому ж будинку є й музей музульманської культури: криві шаблюки, кинджали, дорогі тканини, що нагадують героїку козацько-турецьких воєн. Побіч музею є палата, де в деякі дні року урядує бей. Вміжчасі вона відкрита для відвідувачів за невеличкою оплатою. Водив нас по ній провідник — араб, пояснюючи своєю вивченою скороговіркою, де дзеркальна заля, де судова, а де престольна. В кожній залі під стіною сто-

Українці в тіні пальм оази

їть різьблене крісло — престіл бея. Обабіч престолу поуставлювані крісла чи м'які лави для міністрів та інших достойників. Престольна заля обвішана довкруги портретами бенів і визначних тунезійських і французьких мужів.

Ввечорі наш поїзд вийхав з доволі примітивного туніського двірця. Українці зайняли два переділи — по чотири лежанки в кожному. Перед нами була ціла ніч дороги. Ніччю ми переїхали півострів Кап-Бон і минули міста Сус й Ель-Джем, з останками колишнього римського цирку, мало що меншого від Колізею в Римі. В півні мигали попри вікна поїзду, освічені поєнним місяцем, ряди дерев оливкового лісу Сагель, найбільшого в цілому світі. Непомітно минувши велике місто Сфакс, ми пробудилися вранці на станції Габес, проїхавши ніччю понад 400 кілометрів. Тут кінчаста залізничний шлях. На станції бачимо багато вагонів, навантажених степовою травою «альфою», що з неї продукується

найкращий папір. Сюди привозять її араби верблюдами.

В Габесі прогульковці спішать до церкви, бо це ж саме латинський Великдень. Майже всі приступають до Найсв. Тайн, — знак, що комуністична пропаганда не має великого успіху поміж французьким населенням Тунесії.

Містечко Габес відоме тим, що має велику оазу, де росте біля двісті тисяч пальм. Дехто вважає її найкращою оазою в Північній Африці. В нашій програмі передбачено її оглядини щойно наступного дня.

В першому дні маємо зробити аж дві прогулянки автобусами на південь і на південний схід від Габесу.

Наша перша мета, — це гори Матмати, де, мовляв, до сьогодні живуть ще печерні люди-троглодити. Ідемо напів пустинею. Земля гола, зрідка поросла жмутками якоїсь особливої трави. Поганий шлях поволі підноситься вгору поміж горбами. Зупиняємося коло кількох білих будинків. Здивовані, довідуємося, що це ми в

повітовому місті Матмата, що має біля 5.000 мешканців, які в більшості живуть у землі.

Щоб оглянути ці небуденні житла, спускаємось у діри, що їх повидовбувано в землі. Це входи до підземних коридорів, що ведуть на дно широких колодязів. Кожний такий колодязь має повидовбувані в своїх стінах «кімнати», «спальні», «комори» тощо, а його дно — це подвір'я. Світло доходить до цих підземних мешкань згори через колодязь. Йдуши напомацьки якимсь темним підземним коридором, я нагло діткнувся чогось слизького. Це була кам'яна преса, що нею витискають оливу.

Мешканці матматанської верховини не є арабського походження. Це беубери, — авtoхтони, що аж сюди втекли перед арабськими завойовниками. Щоб скритися перед ними, побудували свої підземні оселі.

Вернувшись в Габес, їдемо вздовж морського побережжя в напрямі Триполітанії. Наша перша зупинка в оазі Кетена. Це тут ми, українці, вперше бачимо оазу. Мені все здавалося раніше, що оаза — це щось маленьке: кілька пальм і джерело. Тут переконуюся, що оаза Кетена — це великий гай, вадше сад. Під високими лактилевими (фініковими) пальмами ростуть банани, помаранчі, гранати, всяка городина тощо. А все це завдяки життєдайній воді, що її скрізь позпроваджують рівчаками з великого басейну. Довкола цього благословленного шматка землі тягнуться безмежні

сірі простори, що вражають різким контрастом.

В іншій оазі, Марет, бачимо порожні мешкальні будинки, без вікон і дверей, подірвани і кулями. В рр. 1938-39 французи будували тут у великій таємниці оборонну «лінію Марет», тунезійську лінію Мажіно, яка мала за завдання страти наступ італійців в Тріполітанії. Укріплення Марет не захистили Тунезії перед німецько-італійським наступом в 1942 році. Щойно англійська офензива примусила німців та італійців залишити цю лінію в березні 1943 р. Оглядаємо зблизька бетонові bunkri, протитанкові рови й камінний обеліск з написом: «Лінія Марет-Південno - тунезійський фронт - Генерал Тупінель 1939-40 — Оfenziva 8 Британської Армії — Генерал Монтгомері 21 - 27 березня 1943 р.»

І знову перед нами одноманітний краєвид, що його вряди-годи оживляє сильветка верблюда, що повагом скубе мізерну травичку. Праворуч синіє на обрії рівний і невисокий хребет гір Матмата.

Останнє, що оглядаємо того першого дня, це місто Меденін — важливий військовий пункт на тунезійсько-тріполітанському пограниччі. Найцікавішими є тамошні поверхові будинки, звані «горфа». Це вузькі муровані комори з круглим склепінням, побудовані одна на одній. Доступ до них доволі важкий. Колись там ховали хлібороби свій врожай перед грабіжниками — кочовиками. На базарі, що оточений цими

дивовижними будинками, бачимо یурти здорових, вусатих постатей закутаних у грубі біблійні плащі — «бурнуси».

Наступного дня оглядаємо Габес, а зокрема його оазу над річкою, довгу на щість кілометрів та широку на два кілометри. Ходимо пішки, оглядаємо дві греблі — римську й модерну, збірники води, скелі, водопад тощо. Змучені ноги ще раз переконують нас, що оаза це не джерельце з кількома пальмами. Може десь є й такі оази, та це не тут.

Вертаючись, ми затрималися на декілька годин в Сфаксі, другому по Тунісі місті Тунізії. В 1881 році це місто ставило опір французам і його бомбардовано. Арабські квартали Сфаксу оточені оборонним муrom, що надає їйому вигляду

середньовічного міста... Сфакс — це також важливий рибальський порт.

В Сфаксі, в одному з ресторанів, їмо нашу останню спільну вечер'ю. Там зустріла нас мила несподіванка. Провідник екскурсії, запрошуячи учасників на свято весни в римському театрі в Дугі, сказав: «Між нами є гурток наших приятелів — українців з Бен-Метіру. Український хор здобув уже своїми виступами славу в цілій Тунізії. Ми звернемося ще з офіційним запрошенням до проводу хору, а поки що прошу тут присутніх українських приятелів переказати своїм землякам у Бен-Метірі, що нам буде дуже приємно, коли їхній хор виступить у Дугі».

Звідусіль посипалися оплески.

ПОВНЕ ВИДАННЯ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

в 12 томах

Блакитна, люксусова оправа із золотими написами. Це буде прикраса Вашої бібліотеки, найкращий подарунок для Ваших друзів!

Шліть замовлення на адресу:

G. Tyszczenko — A. Bilous, Publishing Co.
39, East 7th Street
New York 3, N. Y., U. S. A.

КАРТА ГАЛИЧИННИ проф. В. Кубійовича

з докладним поданням кількості українського й чужого населення в кожній місцевості, це найкращий аргумент в дискусіях з чужинцями!

Замовляйте її в:

Association of Ukrainian Combatants
49, Linden Gardens
London, W. 2, Gr. Britain

Осип Залеський

Чи сумерк оперети?

Минулий 1953 рік і початок цього року запищуться в історії оперети болючими втратами, бо померли чотири визначні композитори оперет. Коло Берліна помер Едвард Кіннеке, а кілька днів пізніше закінчив життя у Парижі Емеріх Кальман. Залишилися ще були у живих сеньйор опереткових творців, 83-літній Оскар Штраус і молодший від нього 53-літній Фред Раймонд, та ось наспілі вістки, що й вони покинули це земне життя. Дня 11 січня ц. р. помер у Бад Ішль в Австрії Оскар Штравс, а 10 січня у Іберлінген у Німеччині — Фред Раймонд.

З іменами трьох перших, і з давніше померлим Францом Легаром, тісно зв'язана історія розквіту оперети, яка в першій половині цього сторіччя дійшла до вершин і опанувала весь культурний світ. Дійшовши до зеніту, зупиняється, і не знати чи вдергиться на цьому ступневі розвитку, чи може слава її зачне спадати і приде сумерк у цій галузі театрально - музичного мистецтва, що в дійсності вже позначився в 1946 році зі смертю Едмунда Айзлера й Павла

Лінке, за якими у 1948 році помандрував Франц Легар.

Кому з наших любимців театру, а зокрема оперети, не відомі ці прізвища? Ми зустрічалися з ними не тільки у чужих театрах, але також і на українській сцені, починаючи театром «Руської Бесіди», а кінчаючи Львівським театром в рр. 1941/44. До розголосу цих оперет на наших сценах немало причинилися такі мистці як рідня Стадників (батько, мати й дочка) та Рубчак, незрівняний виконавець ролі свинаря у «Циганському Бароні» Й. Штравса.

Мадяр Емеріх Кальман, народжений над Болотним Озером (1882), почав свою мистецьку карієру в Будапешті симфонічними творами, але скоро перекинувся на легку музику і в 1909 році здобував славу оперетою «Осінні маневри», яку виставляє над синім Дунаєм — у Відні. Заохочений непересічним успіхом цієї оперети, творить нові: Примас циганів, Княжна чардаша, Фашінгсфее, Голяндська жіночка, Баядера. Циркова принцеса, Графінія з Шікаго, Фіялка з Монмартру, Чортівський їздець, які своєю легкою, мельодійною музикою

ї танками приносять йому популярність у світі і таке матеріяльне забезпечення, щоб жити безжурно між Нью-Йорком і Парижем, хоч все таки тужачи за колискою оперети Віденем, який покинув в часі нової сри «1000 літнього Райху».

Едвард Кіннеке, хоч уродженець надрайнської провінції, (1888), зжився з Берліном, де студіював музику, творив опери і в домашньому затишку займався студіями вищої математики й філософії релігії. Та ані ці студії, ані опери не вдоволили його і тому перейшов до легкої музики, до оперети, яка спопуляризувала його ім'я нарівні з його колегами з-над синього Дунаю. Усіх оперет написав він 25, але найбільший розголос принесла йому «Пісня бідного мандрівника» з оперети «Кузин з Дінгсда», що в скорому часі облетіла весь світ.

Нащадок роду віденських Штраусів, Оскар Штраус (ур. 1872), відомий як і ціла «династія» Штраусів, компоніст віденських вальсів і загалом танкової музики. Свою славу завдячує він опереті «Сон вальса», яка побачила вперше світ на сцені віденського театру у 1907 році і в скорому часі облетіла весь світ.

Ім'я Фреда Раймонда (ур. 1900 р.) не вспіло ще спопуляризуватися, а причина цьому воєнні й повоєнні роки в яких музи мусіли, хоч частинно, мовчати, заглушені гуком мо-

дерної зброї і — турботами щоденого життя. Музичну карієру почав він, як банковий урядовець у Відні, піснею: «Іх габ майн гে'ц ін Гайдельберг ферльорен», яка дуже скоро спопуляризувалася і принесла йому, — награна на платівки — розголос і гроші. Був з походження чехом і називався в дійсності Фрідріх Весселі. Його оперети: Маска в голубім, Сезон у Зальцбургу, Біг до щастя, Перла Токау — ішли на берлінських сценах, бо зубожливий по пізшій світовій війні Віденський перестав бути містом безжурного, веселого життя, в якому оперета грала визначну роль. Оперети Раймонда не сівже в стилі оперет його попередників з над синього Дунаю; це ралше сполука оперет і ревіві.

Чи смерть цих визначних творців оперет принесе сумерк цій галузі театрального мистецтва? — На музичному овіді не зійшли ще зірки, які мали б їх заступити. А може вже сходять та ще не заясніли? А може це тільки «передишко». потібна «то тіє» шо була на пепеломі 19-20 сторіч, коли поморли були піочери оперети: Жене Суппе, Шеллер, Йоган Штраус і Міллекер, а на кінець (1922 р.) Кацло Ціклер, останній «директор двічіської балетної музики» австрійської монархії. Чи може кіно, радіо, телевізія й інші змеханізовани «мистецтво» викопас гріб для оперети?...

Масаж лица

Велику роль в утриваленні краси й доброго вигляду лиця відіграє масаж. Є різні способи й методи виконування масажу. Його стосується теж і в лікуванні, а лікарі-косметологи вже давно признали велику його вагу для краси й молодості та почали застосовувати його в косметиці.

Регулярне масування лица, ший й декольте дас шкірі гарній та здоровий вигляд. Масаж спричинює пожвавлення обгу крові, відновлення клітин, правильну виміну речовин і невтраплює несприятливі впливи на шкіру, спричинені атмосферичними змінами, запорошенням, брудом тощо. Рівночасно він є гімнастикою для клітин і мускулів та має величезний вплив на нерви (головно т. зв. сухий масаж).

Сухий масаж у косметиці є відгалуженням медичного масажу. Вперше застосували його в Франції, у шпиталі Ст. Люї, лікаря Брак, Жаке та Лерой. Їхній учень, д-р Дюрей, працюючи для косметичної фірми Лянком, оформив його остаточно. Сьогодні Лянком це єди-

на фірма, яка виконує «сухий масаж краси».

Масаж складається з різних рухів, що чергуються по собі. Головнішими є натиск, гладження, гнічення або мішення, натирання й вібрація. Щоб мати успіх і повне відчуття діяння масажу, треба піддатисяrukам досвідченого спеціаліста. Масаж найкраще робити періодично раз або двічі в тиждень, чи навіть що-два тижні, залежно від стану шкіри.

Однаке не всі жінки можуть піддаватися регулярно масажеві, але всі хотіли б хоч в будь який спосіб причинитися до піддержання своєї краси й молодості. Тому нижче подаємо кілька вказівок, як кожна жінка сама собі може робити масаж кожного вечора, перед спанням.

Не забуваймо про те, що раніше заки робити масаж, треба відчистити шкіру нормально вживаними препаратами. Після цього слід масувати себе впродовж 10 хвилин, роблячи це так:

1. Моделювання щічок: Покладіть ваші обидві руки пло-

ско на щоки так, щоб кінці пальців дотикали висків, долоня обіймала середину щоки, а палюхи знайшлися під долішньою щелепою. Опісля притисніть цілою долонею (з легким напрямком вгору), однаково сильно, всю поверхню руки. Час тривання натиску — 2 секунди. Тоді звільніть нагло натиск, не відриваючи руки від лиця і не змінюючи її положення. По одній секунді повторіть це саме. Зробіть 40 вправ впродовж двох хвилин. (Рис. 1.)

2. Масаж підборідка: Складіть руки одна в одну, як до молитви, палюхи відставте догори й масуйте пучками палюхів підборіддя вздовж рота, починаючи від середини легенько натискати пальцями. Виконуйте це пів хвилини.

3. Вигладжування лица: Покладіть ваши долоні на щоки так, щоб пальці дотикали середини вух, а середина долоні обняла вилиці. Лікті виставіть допереду. Не дуже притискаєчи, досить швидко просувайте руками в напрямку виска, на якому заверніть долоню догори, так щоб пальці, раніше уставлені поземо, прийняли напрям вгору. Робіть це 3 хвилини, по 30 рухів на 1 хвилину. (Рис. 2.)

4. Вирівнювання брів: Візьміть свої брови між вказівний

і палюх та місіть з легким натиском, перебираючи пальцями. Починайте при корені носа й кінчіть на висках, йдучи за дугою брів. Робіть це пів хвилини. (Ліс. 3.)

5. Вигладжування чола й околиць ока: Покладіть вказівний, великий та перстінний пальці прямовісно й зовсім плоско на чоло так, щоб обидві руки дотикалися середини чола. Гладьте руками чоло в напрямку висків, не відриваючи пальців від шкіри. Як пальці знайдуться на висоті кутіків очей (де бувають дуже часто глибокі зморшки, т. зв. «гусичі лапки»), тоді двома пальцями, — вказівним і великим, напереміну бийте легенько по зморшках довкола очей. Цей рух повторіть 30 разів. (Рис. 4.)

6. Розгладжування носової зморшки: Пучки обох великих пальців покладіть з кожного боку коло уст, де починається зморшка. Виконуйте малюсенькі кружочки, в бік носа з з легким натиском догори, по лінії зморшки. Повторіть це 15-20 разів (Цю зморшку можна також масувати в такий саний спосіб, як околиці ока, про що ми говорили вище).

7. На закінчення повторіть рух перший.

Виконуючи щоденно й дуже докладно цей масаж та не тратячи на це більше, як десять

хвилин, ви й самі причинєтесь до збереження своєї краси та молодості.

О. В.

ДЛЯ ВАШИХ ЛИСИХ ЧОЛОВІКІВ...

Недавно просліджено причину, чому чоловіки лисіють частіше від жінок: тому, що череп чоловіка не перестає побільшуватись навіть тоді, коли шкіра на голові вже втратила свою еластичність. Через те коріння та цибульки волосся зникають й волосся випадає, щоб уже ніколи більше не вирости...

Як зарадити цьому лихові? Треба дбати, щоб шкіра на голові не втратила своєї еластичності, саме у той критичний час. Тому слід масувати й щіт-

кувати волосся, а крім того, найважливіше, треба намазувати ось такою помадою: Мочити стебельця розмарину в румі впродовж кількох днів. Сік цей розмішати з свіжим, розтопленим туком (шпіком) з волових або ще краще кінських костей. Зробити з цього помаду, добре вимішавши все разом. Ця помада запобігає також сивінню волосся. Масувати та щіткувати голову треба вранці і ввечір, а натирати по кілька разів на тиждень.

Спробуйте, переконастесь!

Чи чоловіки мають

Парфуми — це річ жінок, але й чоловікам треба «дбати про себе». Однаке парфумерія, яка так щедро обдаровує своїми винаходами «слабосильний рід», майже по мачушиному трактує чоловіків. Є мало родів запахів, які має право вживати чоловік, щоб не стати «мало мужеським типом».

Запахи, що ними напарфумовані мила, брилянтини, помади, мила до голення, зубні пасти тощо, є типово «мужеськими» парфумами. Є теж цілий ряд «кольонських» і туалетних вод для вжитку чоловіків: передовсім це вода з ляванди, португалська вода, вода з Фльориди, вода з папоротей, вода Кенін і, очевидно, правдива «вода з Кельну». Є ще цілий ряд фабрикатів для вжитку чоловіка, що мають

вживати парфуму?

свої окремі назви, як напр. «аква вельва» тощо, але в основному йдеться про те, щоб у туалетних продуктах для чоловіків не було ні солодких, ні наркотичних, ні теплих, ні тяжких, ні квіткових запахів, (за винятком ліванди).

Единими парфумами, які надаються для вжитку чоловіків — є парфуми із запахів шкіри (переважно юхти) та тютону. Однаке іхня фабрикація мусить бути інша від фабрикації для жінок. В основному чоловіки мусять парфумуватися дуже, дуже дискретно.

Саме тепер фабриканти парфум завзято працюють над тим, щоб побільшити гаму «мужеських» запахів та щоб дати чоловікам більший вибір у цій ділянці.

ТАМ, ДЕ МИЛОМ МІЮТЬ ВУЛИЦІ

В одному з українських журналів ми читали недавно обурення на бруд, що його наче б то зустрічається на кожному кроці в Парижі. Хоч не так воно страшно з тим брудом у Франції, як здається кожному, хто дивиться поверховно на Париж, то все ж треба признати, що Франція в Европі являє собою острів між іншими державами, в яких часто білять хати.

Коли виrushite з Парижу на північ, то побачите, що промислові й маленька Бельгія — не біліша від Франції, але вже в Брюсселі ствердите, що хідники, особливо в старих кварталах є дивно слизькі. В чому річ? Річ у тому, що в Брюсселі миють хідники кожного тижня милом і щіткою. За сотки років каміння вигладжується і стає слизьке.

Але їдьте далі й побачите, що в країні, яка лежить північніше Бельгії, у Голляндії, є місцевості, де не тільки хідники, але й вулиці миють милом, де коров'ячі стайні мають фіранки і де в стайніах так чисто, як у хаті. Там стверджуєте що легендарна українська чистота й ясність стін вибілених

українських хатинок — давно знайшла свого конкурента, який нас перевищує.

**

У цілій Голляндії афіші кричать, що коли ви не бачили Маркен, то ви не бачили Голляндії. З цим твердженням реклами можна не погодитись, побувавши на Маркен, але все таки побувати там варто. Тому з Амстердаму вибираємося на Маркен.

Коли купуємо квиток, нам урочисто заповідають, що туди їдемо трамваем, а назад — моторовим корабликом. Але... запрошують сідати на човен. Амстердам називають Венецією Півночі й туристів залишки возять човнами по каналах, хоч в більшості міська комунікація тут відбувається трамваями, а місцеві їздять роверами й автами, що зовсім не нагадує справжньої Венеції, в якій нема ніякого колеса.

За кілька хвилин перед нами — справжній і доволі старовинний трамвай, що везе нас у «ватерлянд», тобто у країну вод.

Сьогодні води тут не так той багато, але триста років тому тут було непроходиме бо-

лото лягуни, яке потім осушили й віддано в руки працьовитих селян. Ідемо весь час околицею, яка лежить нижче рівня моря і подумавши про це, стає якось моторошно.

Третина (!) Голляндії лежить нижче поверхні моря й охороняють її лише високі, людською рукою зроблені й дбайливо доглядані греблі, які витримують, або й ні, напір хвиль зимового припливу. Коли греблі рвуться, то розлучені хвилі перескакують без труду над бережні дюни й розливаються по відібраній їм голляндцями землі, як це було два роки тому.

Але, коли б нам не сказали, то ми б ніколи не догадались, що ідемо не звичайною околицею. От таким собі поліським краєвидом, з його рівнинною монотонністю і блідим небом Голляндії. Коли б забрав звідси муровані охайні хатки, коли б забрав усі канали й канави, що відділюють, як у нас плоти, пасовисько одного господаря від пасовиська другого, то сказати можна, що ідемо поліським скощеним галом. А так, — нема безконечності гала, а расові корови й телята, важкі коні й той же трамвай кажуть нам, що ми в одній з найбільше цивілізованих європейських країн.

Голляндія має всього 33.328 квадратних кілометрів поверхні, але понад 10 мільйонів населення, що дає густоту, якою перевищує Голляндію тільки Бельгія. Не диво, що тут все використане до останнього клаптика. На безнадійному піс-

ку росте все не тільки завдяки штучним погноям, але й завдяки працьовитості й впертості голляндця. Людей на поля, чи в городі бачите від раннього ранку, до пізнього вечора. Ростуть тут і величезні помідори під склом і навіть виноград, що під склом виростає ще кращий, як у Італії, чи Еспанії (але на смак він зовсім не той).

Просто з дива не можна вийти, як ті голляндці виживають на тих пасовиськах і на тих городчиках, в яких грядки є величини пристойного кухонного стола й кожна з них обсаджена вівсом, або спеціальною травою, щоб вітер не роздув її, бо ж почва цього городу, це сипкий морський пісок, тільки змішаний з погноєм і якимсь вісотком крашої землі. Не знайдете відповіді на питання, як можна існувати на такій землі, коли не згадати, що це ж країна обрібки діамантів і країна відважних мореплавців, які здобували найбільші багатства світу. Саме вміння використати й розділити ті багатства колишніх колоній — дало змогу упорядкувати країну й загосподарити так, що вона існуватиме й без колоній.

**

Перше село, яке зустрічаємо перед ватерляндом — це Брук. Типове голляндське село, з різнонабарвно підмальованими хатинами, в яких відразу б'ють у вічі лискучі як дзеркала вікна. Ці вікна завжди ідеально чисті й у них скрізь — квіти, багато квітів, зрізаних у вазо-

Голляндська хата на дюні (напереді Дружина Автора репортажу)

никах. Головне вікно вітальні завжди висунуте на вулицю, ніколи не закрите фіранкою, бо люди ні вдень, ні ввечорі не мають чого ховати перед оком стороннього зразкової чистоти й культурності свого помешкання.

Але тут блищає не тільки вікна, тут блищає не тільки хідники, тут блищає навіть вулиці, бо в Брук і вулиці миють милом та щіткою...

**

Чергова зупинка в Едам. Мало кому з нас ця назва звучить незнайомою. Бо хто ж з вас не чув про славний едамський сир? Ідемо, щоб оглянути одну з «фабрик».

Слово «фабрика» беремо в лапки, бо це не фабрика. Це звичайна ферма. Напереді, в городчику — хатина селянина, що має малий клапоть пасовицька й кілька корів. Через хату проходимо до — я знаю, як це назвати? — скажімо: до комори, як то буває у наших хатах. Там маленькі віконечка, закриті фіранками. Зрозуміле, чому: щоб не було мух. Мухи

тут не бажані, бо під усіми стінами безчисленні полиці, на яких сушиться сир.

За цією коморою є ще одна, де є та фарбика: кілька великих діжок, у яких роблять сир, мішаючи підігріте молоко так довго, поки воно не згусне. Якість цих виробів — надзвичайна, бо на те, щоб зробити кілограм сиру йде 24 літри молока. Тут же цей сир пресується, тут же й сушиться, тут же й продается, а навіть висилається в усі країни світу (один з туристів заплатив при нас, щоб вислали кусник сиру до Нової Зеландії, інший, щоб вислали до Тексасу і т. д., лиши ми не могли заплатити, щоб вислано на наше Полісся).

Виходимо назад і дивуємося. Показується, що ця перша комора, це коров'яча стайнія. Літом корови тут не стоять і їхні стійла висипані пісочком, але зимою, коли вони тут перебувають, на вікнах далі залишаються ці самі фіраночки.

**

Едам — село настільки багате, що могло собі дозволити

залишити неосушеним кусник болота. Його очищено й замінено в ставок, — так наче б в якомусь Турі на Поліссі.. Прогулька не дає нам снувати дальших порівнянь, бо їдемо до моря.

Фолендам. — рибальське сільце над морем, що заховало своє обличчя з-перед триста років, хоч чистота хаток нагадує зовсім молерне й зразкове містечко.

З трамваю виходимо на високий вал, що охороняє ватерлянд від моря. Цей вал — це схиле безпечне місце у випадку, коли може прорвє греблю, що знаходиться звілси за кількаєсят кілометрів і замикає котиціне Зюйдерзее яке тепер стало озером Тіссель і має бути зовсім висушене. На цьому валі стоять всі хатки і ведуть трохи головну вуличку фолендаму.

Скір'язь клямкають об камінні "пепеч'яні" ложбанки, в яких ходять дорослі й діти. Дітям вакхко бігати в довбаниках і вони їх скідають та ганяють в пантофликах з матерії, чи шкіри або й просто — в грубих вовняніх пачішках. На п'ятах гріються ло сонечка з люльками в зубах старі рибалки в характеристичних строях: чорні шаравари й чорні з грубого сукна блузки. На голові — маленькі шапочки з невеличкими дашками, а на ший обов'язково хустка, звичайно — червона, а інколи вовняний шалік. Килаються в очі величі озлобні гудзики, що нерідко бивають справжніми срібними монетами.

Люлька пахкає, обличчя не-порушне різблене вітрами північного моря, або й усіх морів світу, очі кольору морської води, а в цілій поставі — непорушний спокій людини, що покорила море, покорила природу, але не може покорити смерті й чекає її. Згідно з заповітом Всемогучого, який веде човни у море й відішов про долю гоебель про поворот синів з пологожі та про щасливве народження внуців...

**

Моторова барка проходить зручно між вітрилами рибальської флоти, що чекає пригожого вітру, щоб вийти в море по оселелі, які отні вже пролаються на столиках так, як в Парижі пікююки. Оббігши мальеньке мотло з ліхтарнецю, стерно пов'єтає ніс барки на остров Маркен. Цей острів ловолі молодий: він постаяв щойно в XIII столітті. Раніше — це була частина надбережного болота, отого ватерлянду, по якому ми проїхались шайно трамваем.

Острівець має 3 км. довжини й один кілометр ширини. Це також болото, осушене й порізане канавами. На осушеніх лисинах пасуться корови й населення плекає дещо городини. Але всі 1.500 душ живуть з рибальства, яке проводяють на 180 човнах своєї флоти.

Маркен, — це ніби та сама Голландія, а ніби й не та. Це наче перлінка, вставлена за скло на показ. Вона робить Голландію, а ніби й не та. Це Немов оглядає тут дальшу

частину музею в Арнгем, що так притягає туристів.

З пристані знов же підносилося на високий вал-греблю, на якому розмістилася головна частина селища. Хатки такі, як в Фолендам. Лищ вони піднесені на палях понад греблю, бо небезпека тут від моря більша. За хатами — канава, через яку переходимо кладкою. Там знову кlapтик насыпу між канавами й на тому насипі хатки, а далі — гало, порізане канавами, по яких повзуть між гравовою човни.

Тутешнє населення, це нащадки первісних чотирьох родин і тут не знайдете більше як чотири прізвища... Воно зберегло ношу своїх предків. В хатах — все мальоване ручно, як 300 років тому. Зрештою, немало меблів і мисок, таки й мають по триста років! Справжній фольклор голляндського рибальського села з XVI століття. А чистота, а смак!

Дружина старого рибалки говорить по-англійськи: всі її діти, моряки, говорять англійською мовою, то чому б і вона не мала говорити. З гордістю показує шафи своїх прадідів, з примітивними малюнками в стилі Брюгеля. Показує ліжко, впущене в стіну, як шафа: на верху сплять старші, нанизу — діти. Дивно тільки, як ці високі голляндці містяться в таких коротких ліжках?...

Маркен затримано на показ в його первісному стані. Але населення не відчуває тут пля-

ну уряду. Жінки, що ходять з довгими косами і в народніх строях, возять дітей у модерніх возиках. Де-не-де бачите і ровер. Але населення живе, як жили предки, і своїм способом думання, і своєю моральню з-перед віків та не хоче виходити з прадідівських звичаїв. Життя іде, але час тут якось зупинився.

Кругом цокотять довбанники. До сьомого року життя хлопці і дівчата ходять у спідничках, з довгими косами. Відрізняють їх по тому, що на вишиваних пазусі хлопчики мають білу стрічку вниз, а дівчата мають назуху у суцільній вишивці...

Вітер від моря несе суверий запах простору. Дружини рибалок вичікують човнів, що привезуть рибу. Небо чисте, й чекання сьогодні спокійне. Але скільки днів неспокою переживають ці високі жінки з суверими обличчями? Цей неспокій не припиниться ніякою технікою, ніякою цивілізацією. Отже чому вони мають міняти щось у способі свого життя і в своїх уподобаннях?

За кілька десят літ висушать Йіссель і Маркен перестане бути островом. Як добре було б, коли б населення його не змінилось і від тієї чергової революції! Його твердість духа, м'язів, і традицій — це наче символ перемоги людини над звироднінням технічного прогресу, що мало рахується з людською душою.

Фінська « савна »

Ті з українців, кому довелося колись жити в сусістві фінів, напевно познайомилися вже з фінською лазнею (савна), бо фін, хоча б і переселився в південні теплі краї, не може без неї обйтися, сам собі її побудує і ще й сусідів за прощую скупатися. Ця статейка призначена тим читачам, які не знають ще, що це за диво ця фінська савна.

Влітку 1938 року я прихав до Суомі (Фіни не люблять, коли їхню батьківщину називають Фінляндією!), щоб навчитися фінської мови і в 1939 р. взяти участь в міжнародному конгресі абстинентів в столиці Суомі, Гельсінках. Замешкав я недалеко великого озера і ще того самого вечора дістав запрошення до савни.

Уявіть собі велику гладку скалу над озером і малий дерев'яний будинок, віддалений на 3-4 метри від води. В будинку дві кімнати: в одній з них, де роздрягаються, є лавки, стіл, тапчан тощо, а в другій піч, виловнена круглим, розпеченим камінням, дерев'яні високі причі з східцями, дві великі баньки з гарячою і холодною водою, мило, щітки і в'язанки молодих березових галузок для бичування. Після 10-20 хвилевого побуту в тій гарячій кімнаті й бичування віхтою, всі вибігають на двір

і скачуть у воду. По короткому побуті у воді повертаються в савну і все починається на ново. Так декілька разів. На кінець щойно миються мілом, сполікуються теплою і холодною водою, ще раз скачуть в озеро, а тоді заходять в другу кімнату, відпочивають, п'ють каву, овочевий сок чи молоко, одягаються.

Признаюся, що за першим разом я не відважився скакати просто з савни у воду, боявся апоплексії, але за другим разом робив вже те, що інші, й почувався дуже добре.

Можна сказати, що нема в Суомі двох таких самих савн. Кожний буде на свій лад і переконаний, що якраз його савна є найкращою. За час моого 15-річного перебування в Суомі я мав нагоду побувати в різних савнах у селах і містах. Одні побудовані на поверхні землі, дерев'яні чи муровані, — інші в землі (три стіни в землі). В одних дим виходить на кімнату і щойно по нагрітті й очищені повітря можна зачати купіль, — в інших піч вкрита бляхою, є дверцятка й дим виходить коминон на двір; щойно під час купелі відчиняється дверцята й поливається каміння гарячою водою (не холодною, щоб не потріскало каміння!). Піч повинна бути велика, щоб доб-

ре нагріла кімнату (В деяких савнах, головно публічних, є дві окремі кімнати — для постіння й миття). Віхту, про яку вже була мова, роблять з спеціальної породи берези, зрізаної в травні-червні. Хто перший раз бачив, як фіни нею бичуються, не може з дива вийти і лиш, коли сам попробує, переконається, яку преміальність справляє це бичування.

Треба теж згадати помийниць — жінок (дуже рідко зустрічається чоловіків), що за малою оплатою миють жінок і чоловіків. Крім них є ще спеціальні масажисти та жінки, які спускають кров.

Якщо савна є на краю лісу, далеко від озера, то після побуту в савні, поливають тіло холодною водою. Взимку виходять на дір і качаються в снігу. Під час «зимової війни» (1939-40) я перебував на селі і мав нагоду переконатися, як то приємно качатися в снігу при 40 ступенях Цельзія морозу. Це не лише не шкідливе організмові, але навпаки, дуже здорове, під умовою, що тіло добре нагріте в савні і час перебування в снігу не довгий.

Життя фіна від колиски до гробу тісно пов'язане з савною. Деякі матері водять там дітей, хворі шукають оздоровлення, втомлені працею — відсвіження сил. Чи савна є фінським випадом, чи запозичена від слов'ян чи германців, — не відомо. Але правда є те, що коли в інших народів ку-

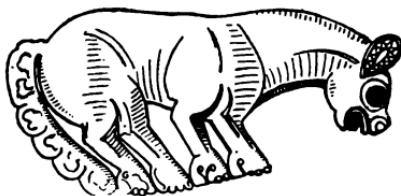
Савна над озером

пелеві заведення змінялися суттєво, то у фінів савна залишалася незмінена від непам'ятних часів.

У Гельсінках є окреме товариство приятелів савни. Воно має зразкову фінську савну, в якій біля комина я вичитав раз 105 ст. Цельзія. Недавно побудовано ще одну савну для наукових дослідів.

Раджу всім, кого на це стати, вибратися на вакації до чудової Країни тисячів озер і на місці запізнатися з цим джерелом сили й витривалості, що ними відзначаються фіни в спорті, і у війні.

Ст. Г.

Яке ваше число?

Числами цікавилися люди здавна. Ще старовинні халдейці, жиди, єгиптяни й греки дошукувалися в числах розв'язки цілої таємниці всесвіту й людського буття. Ми, християни, знаємо, що всім кермус всемогутній Бог і лиши в Його руках лежить доля всього створеного. Однаке, не зачепечуємо, що цілий всесвіт, починаючи від зоряних систем, а кінчаючи на міньятурному світі атомів, є найпрецізішою машиною, що рядиться строгими математичними законами. В тій машині якимсь малесеньким коліщатком, одним з безконечного ряду чисел, є кожне з нас.

Певне також, що від дати народження, означеної теж числами, у великій мірі залежна наша вдача, наш темперамент, наші здібності. Також наші імена й прізвища, що складаються з означеного числа букв, в якісь мірі висловлюють наші духові й фізичні прикмети. Пригадайте собі ім'я будь-кого з своїх знайомих і скажіть, чи можете собі уявити, щоб пані Іра називалася Надя, а пан Микола — Грицько? І чи всі Ваші знайомі Марусі, Оленки чи Петри не мають

якихось спільніх, їм одним притаманних прикмет?

Доля деяких людей тісно пов'язана з тим самим числом. Наприклад, Людвік XIV був зв'язаний з ч. 14: Був чотирнадцятим поміж королями Людвіками, вступив на трон 14 травня 1643 ($1 + 6 + 4 + 3 = 14$) року, вмер 1715 ($1 + 7 + 1 + 5 = 14$), у віці 77 років ($7 + 7 = 14$).

Яке ж ваше число? Які прікмети вашого характеру зраджують дати народження, імена й прізвища? Ми навчимо вас все це відчитувати, а ви вже самі в гурті ваших знайомих перевірте, скільки в цьому криється правди. Якщо цим розважимо вас по важкій праці чи розвеселимо ваших гостей, то варто було друкувати ці рядки й редакція «Ми і Світ» осягнула свою ціль.

А тепер увага!

Ім'я й прізвище у вас зовсім не випадкові!

Щоб дізнатися, що означають ваші імена й прізвища, треба замість букв підставити числа. Для цього потрібна маленька таблиця (для влегшення вживаемо латинської азбуки):

1	2	3	4	5	6	7	8	9
A	B	C	D	E	F	G	H	I
J	K	L	M	N	O	P	Q	R
S	T	U	V	W	X	Y	Z	

Якщо ви називаєтесь, наприклад, Сава Довжник, або в латинській (т. зв. польській) транскрипції: Sawa Dowznyk, то підставивши під букви числа, дістанемо:

SAWA DOWZNYK
1 1 5 1 4 6 5 8 5 7 2

Додані разом числа імені дають нам т. зв. **власне число даної людини**. Для Сави це буде число 8 ($1 + 1 + 5 + 1$). Додані разом числа прізвища дають **родове число**. Для роду Довжників таке число буде: $4 + 6 + 5 + 8 + 5 + 7 + 2 = 37$, а воно розложене — $3 + 7 = 10$, або $1 + 0$ рівняється — 1 (треба все звести до одного з порядкових чисел 1 до 9). Вкінці маємо ще довідатися про т. зв. **інтимне число**. Його дістанемо, вибравши з імені й прізвища самі шелестівки й підставивши під них числа. Отже у Сави Довжника буде: $1 + 5 + 4 + 5 + 8 + 5 + 2 = 30$, або $3 + 0 = 3$.

Власне число означає ваші особисті прикмети. Число **родове** — це ваші вроджені, однічичені прикмети. Число **інтимне** означає ті прикмети, що найбільше характеризують вашу особистість. Є ще вкінці т. зв. **поговірне** число, тобто те, що визначає прикмети, які добачає у вас оточення (інколи цей осуд неслушний). Його ді-

стаємо, додавши разом всі букви імені й прізвища. Для Сави Довжника воно буде $8 + 37 = 45$, тобто $4 + 5 = 9$.

А тепер подамо за порядком значення чисел 1 до 9, виявляючи загадки, які криє в собі кожне з них у ділянках власній, родовій, інтимній і поговірній. Тут шукайте пояснень для тих чисел, які дали ваші імена і прізвища!

1. Власне число: Велика особистість авторитет, воля, амбіція, відвага, шляхетність, ходонокровність, інтелігенція, індивідуалізм, впевність.

Родове число: Прем'язання до землі, егоїзм, товариськість форм, гордість, елегантність, аристократичність, витривалість, імпульсивність, разтратність, шукання слави, змисловість

Інтимне число: Містичизм бажання знання, релігійність, запікавлення метафізичними проблемами.

Поговірне число: Вдача тирана, вперта зарозумілість, вузькозорість, упередженість, нетolerанція, «хильність помиллятися, недискретність».

2. Власне число: Рівновага, згідливість, зміні справедливості, вразливість, шляхетність, лоброта, брак відваги, змисловість

Родове число: Дипломатія, дискретність, уява, таємницість, інтуїція, боязливість, роздвоєння, нерішучність, брак довірія до себе.

Інтимне число: Підлабузювання, хоробливі нахили, страх перед людьми, боязливість.

Поговірне число: Дивний характер, лінівство, нестійкість.

будування палаців на льоду, несловність, фантазування.

3. Власне число: Інтелігентність, корисність, уява, здібність дестосування, творчість, відвага, практичність, ласкаючість.

Родове число: Ознайомлення з формами, дипломатія, розвага, незалежність, мистецький смак, пробоєвість, бистрість ума, нагальність, гнівливість.

Інтимне число: Хитрість, боязливість, віра в свої сили, жадоба багатства, інколи заздірство, мале зацікавлення духовими питаннями.

Поговірне число: Легкодушність, веселість, ентузіазм, чесність, але ю брак такту, несерйозність, тривіальність.

4. Власне число: Реальність, творчість, солідарність, витривалість, відвага, почуття порядку, карність, авторитет, організаційні здібності.

Родове число: Розвинене родинне почуття, остережність, практична інтелігентність чесність, вольовість, вдача підзорлива, стійкість, рівновага, воркітливість.

Інтимне число: Забобонність, заздірство невдоволення, брак праці над собою.

Поговірне число: Дрібничковість, рутина, пересічність, копоткозодість, брак вміння жити, інколи бруталність

5. Власне число: Пробоєвість, оптимізм, бажання панувати, нестійкість, зміння дестосуватись, слабкість супроти себе, незалежність розтріпання, змінливість.

Родове число: Авантурнічість, бажання постійних змін.

інтуїція, моральність, фантазія, інтелігенція, честолюбівість, чесність, живучість.

Інтимне число: Бажання чогось незвичайного й невідомого, гін до слави, байдужість до терпіння других людей, егоїзм.

Поговірне число: Балакливість, брак логіки, брак почуття порядку, пустомельство, встрявання до всіх справ, легкодушність.

6. Власне число: Почуття гармонії, чесність, безпартійність, шляхетність, оптимізм, змисловість, мистецький смак, рівновага, воля, довір'я до себе, реалізм.

Родове число: пошана для родини й батьківщини, пошанування звичаїв, гарячий темперамент, забобонність, авторитет, доброта, нерішучість, чесність, наїvnість, витривалість.

Інтимне число: Почуття вищості, бажання здобути неосягнуте, мелянхолія, романтизм, незалежність, бажання слачки.

Поговірне число: Невдоволення, заздрість, сектанство, насилля, порожнечча, злосливість, нахил до безконечних дискусій прикрай характер.

7. Власне число: Панування над собою, гін до науки, втопіність, логічність, моральність, відвага, краснорічівість, терпеливість, динамізм, амбітність, безкомпромісівість.

Родове число: Незалежність, інтелігенція, гін до науки, шляхетність, аристократичність, нервовість, пробоєвість, енергія, нерозважливість, відвага, ентузіазм, змисловість.

Інтимне число: Амбітність, інтенсивне внутрішнє життя, замилування до розважань і самоти, мистицизм, голод правди, оажання перемогти час.

Поговірне число: Егоїзм, нехіть до людей, мелянхолія, оригінальність, екстравагантізм, претенсійність, амбітність, брутальність.

8. Власне число: Оригінальність, матеріальна заможність, авторитетність, рівновага, щаслива рука, грошолюбство, дипломатія, витривалість, змисл організаційний.

Родове число: Вольовість, авторитетність, егоїзм, зацікавлення економічними справами, відвага, витривалість, хитрість, насилля, змисловість, балакливість, підзорливість, нерівний характер, живучість.

Інтимне число: Амбіція, бажання збагатитися, брак уваги для духових потреб, задрість, сильна змисловість, бажання імпонувати грішми, самолюбство.

Поговірне число: Егоїзм, амбіція, авантурничість, деспо-

тизм, невдоволення, вульгарність, підзорливість, сіяння роздору, егоцентризм.

9. Власне число: Сила, практичний змисл, незалежність, змисловість, характер запальний та ідеалістичний, почуття краси, простолітнійність, інколи безкритичність.

Родове число: Чесність, інтелігентність, второпність, вірність, змисловість, методичність, професійне сумління, логічність, гіпохондрія.

Інтимне число: Недовірливість, замилування до духових і філософських проблем, боязливість, ідеалізм.

Поговірливое число: Недовірливість, нерішучість, мрійливість, нестійкість, невірність, лінівство, слабість характеру.

**

Це коротко те, що говорять ваші імена й прізвища. Однак вони ще не дають повного образу вашої особи. Щоб його мати, треба розглянути докладно дату вашого народження. Та про це вже в наступному числі нашого журналу.

Вже друкується

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

в чотирьох томах, біля 1600 сторін,
сотні ілюстрацій, map, вкладів

Це книжка, яка повинна бути на столі в кожного культурного українця, коштує в передплаті 40 доларів. Появі її ціна буде 60 доларів. Тому користайте з нагоди, щоб набути її дешевше, а також, щоб вплачуючи згори готівку, причинитися до її швидшого випуску.

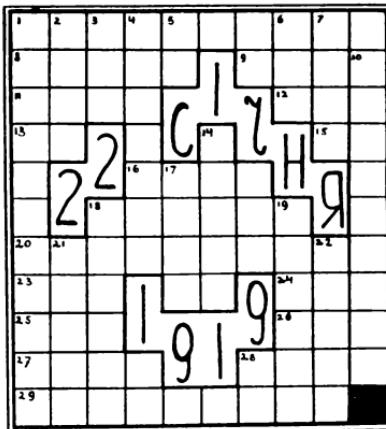
Читачі й прихильники «Ми і Світ», замовляйте Енциклопедію за посередництвом нашої Адміністрації!

ХРЕСТИКІВКА

склав Степан Кікта

Поземно: 1. осягнуто того дня, який віписаний на хрестиковці, 8. ін. рядати (без 2 ост. букв), 9. місто на Кавказі, 11. любити солодощі (лиш перші 4 букви), 12. дістаете єпископ через свячення, 13. одиниця міри опору, 15. маємо на лиці (без першої букви), 16. прізвище польського позитивіста XIX ст. (без ост. букви), 18. старі речі, 20. посвідка (з чужої мови, т=р), 23. молися, в одній з класичних мов, 24. трапляються під час спання (взад), 25. продукційне заведення (лиш перші три букви), 26. означення дня (без а), 27. береться в подорож (без перших 2 б.), 28. місто в Австрії (взад), 29. поселення в чужій державі (i=ї).

Доземно: 2. невистачаюче (взад), 3. великий інструмент в смичковій оркестрі, наїзник, 5. міра поверхні (взад), 6. один з шляхетських гербів. 7. майстер в текстильній індустрії,

8. історичне місце в Києві з 1918-19 рр., 10. акт проголошення заяв Центр. Ради, 14. чорні ягоди (взад), 17. вірш (архаїчно), 18. жінки, що живуть на Бл. Сході (i =ї), 19. птиці, що їх їдять американці в День Подяки., 21. ім'я середньовічного вченого з Фотердаму, 22. частина з убору єпископа (без першої букви).

Шановні Громадяни, Українки й українці!

Ми виграємо бій за нашу власну державу, коли в наших взаєминах будемо дотримуватися національної дисципліни. Наш дебіз: Свій до свого!

ТУРИСТИЧНЕ Й ТЕАТРАЛЬНЕ АГЕНТСТВО

AGENCE ALBERT

38, Av. de l'Opera, Tel. OPE 71-71

PARIS, FRANCE

яке є власністю **Петра Плевако**, перевозить туристів до Європи з Канади, Америки й інших країн. Заопікується ними в Європі. Перевозить емігрантів з Європи за океан. Продає квитки до всіх паризьких театрів.

Заходьте або пишіть українською мовою! Заплатите те, що й у чужинців, але матимете українську обслугу й Ваші гріші перейде в українські руки!

ПРЕСА ПРО «МИ І СВІТ»

«Канадійський Фармер»: ...«В нашій літературі — це новина, але я певний, що цей магазин здобуде собі велике число читачів і в старім, і в новім світі. А здобуде їх тому, що містить прецікаві матеріали з усіх ділянок знання й просвіти. Кожний читач знайде тут, що йому до вподоби. Нема тут жадних роз'єднуючих політичних полемик, ані релігійних упереджень до котроїсь нашої Церкви. Це місячник, якого було треба нам вже довгі роки.»

«Наш Клич»: ...Зовнішня форма журналу дуже приваблива: першокласний папір, чіткий друк, дуже виразні кліше, дуже зручний кишеньковий формат і мистецьки оформлені гарні обкладинки. Щодо змісту, то цього типу журналу українці ще не мали: це ані ідеологічно-політичний, ані мистецько-літературний, ані виховно-родинний журнал, це т. зв. англійський «магазин», себто збірка найрізноманітнішого матеріялу, що має одну ціль — зацікавити читача і дати йому читання під час подорожів поїздом, автобусом, трамваєм, коли людина може читати тільки прихапцем і без найменшого напруження розумової уваги. Таке видання безумовно потрібне...»

«Овид»: ... Зміст чисел різноманітний і цікавий. Редактор дав не тільки новий для українського читача місячник, але дав його з великим знанням свого діла і з любов'ю до культурної позації. Його заслугою є (як також заслугою й інших співробітників) що рівень «Ми і Світ» — це рівень європейський, в крашому значенні цього в останніх часах дещо недоцінованого прікметника».

«Українське Слово»: ... Видання цінне тим, що всеціло посвячене ширенню знання з усіх ділянок, в доступній пряманливій формі. Гумор, белетристика та інший розваговий матеріял розкинені по трохи якраз у такій кількості, щоб уможливити читачеві відпочинок. Ніякої спекуляції на сенсаціях, ні на низьких інсценентах, ніякого політиканства, ніякого теж хронікарського матеріялу. Журнал того типу, що «Ми і Світ», прочитає кожний «від дошки до дошки».

«Українець-Час»: ... Після всякої «політики внутрішньої і зовнішньої у чужій пресі, після всяких довжелезних комунікатів і дописів у рідних газетах та різних журналах, прочитання магазину «Ми і Світ» приносить деяке відпруження. Його зміст справді веде нас у світ. Світ український і чужий».

«Ми і Світ» — видає й редактує Микола Колянківський адреса: 186, Blvd. St. Germain, Paris VI, France. Поштове конто (тільки для Франції): Paris c. c. 876771, Mr. Kolankiwskij Mykola, 186, Blvd. St. Germain, Paris VI. Directeur: Ilva Chmeluk

Imprimerie: P.I.U.F. (SARL), 3, rue du Sabot, Paris 6^e

